

רודולף שטיינר

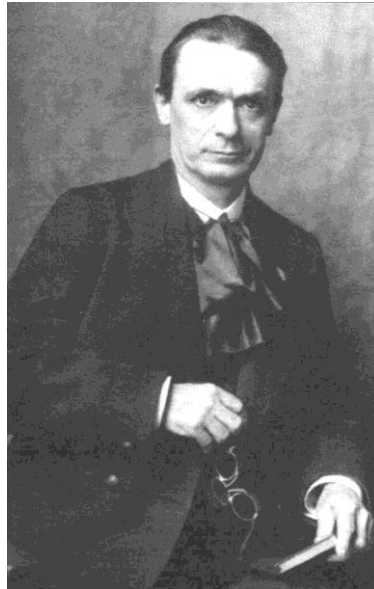
חג מיכאל וכוחות הנפש של האדם

[הוצאת בדולח](#) מקדישה, ללא תמורה, את התרגום לעברית של ספר זה לקהל קוראות וקוראי ספרות אנתרופוסופית על מדע הרוח מייסודו של רודולף שטיינר.

אפשר להעבירו הלאה, ללא תמורה.

פניות באימייל לכתובת bdolah.books@gmail.com

קובץ זה אינו למכירה ו/או למסחר בכל דרך שהיא.

"כל זה מוכרח להימסר לרוח האנושית שלנו, אם ברצוננו לשקול את הוספת חג-הסתיו, חג-מיכאל, לשלושת החגים שיש לנו: חג-המולד, חג-הפסחא וחג יוחנן-הקדוש, אשר הפכו לצללים גרידא.

כמה נפלא יהיה אם חג-מיכאל זה ייחגג בסוף חודש ספטמבר עם כוחו כולו של הלב האנושי!

אך, מוכרחים שלא לחגוג אותו לעולם על-ידי קביעת סידורים מסוימים שאינם יוצרים דבר מלבד תחושות-רוח מופשטות.

חג-מיכאל קורא לישויות אנוש אשר חשות בנפשן במידה המלאה ביותר כל דבר היכול להמריץ את תודעת-הרוח. "

(מתוך: חג-מיכאל וכוחות הנפש של האדם, הרצאה 4

- רודולף שטיינר -

MICHAELMAS AND THE SOUL FORCES OF MAN

GA 223b

By Rudolf Steiner

וינה, 27 בספטמבר עד 1 באוקטובר 1923

תרגום מאנגלית ועריכה: מוריס איטה

מהדורה ראשונה 2024

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר – כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמו"ל.

© כל הזכויות למהדורה העברית שמורות 2024 לבדולח הוצאה לאור

ת.ד. 558 פתח-תקווה 4910402

email: bdolah.books@gmail.com

תוכן עניינים

[הרצאה 1](#). 27 בספטמבר 1923

[הרצאה 2](#). 28 בספטמבר 1923

[הרצאה 3](#). 30 בספטמבר 1923

[הרצאה 4](#). 1 באוקטובר 1923

הרצאה 1

27 בספטמבר 1923

בימינו, כאשר דנים באנתרופוסופיה בחוגים מסוימים, מועלית טענה לא-מדויקת אחת מני רבות שהאנתרופוסופיה אינטלקטואליסטית, שהיא פונה בעיקר לתודעה מדעית והיא אינה מתייחסת במידה מספקת לצרכיה של הרוח האנושית. זוהי הסיבה לכך, ידידי היקרים, שבחרתי בשם אנתרופוסופיה והרוח האנושית בנושא סדרה קצרה זו של הרצאות שלשביעות-רצוני ביכולתי לתת לכם אותה כאן ב-וינה.

הרוח האנושית אכן הוצאה לגמרי מתוך תחום ההכרה על-ידי ההתפתחות האינטלקטואליסטית של האנושות בשלוש או ארבע מאות השנים האחרונות. נכון שכיום האדם אינו מפסיק לעולם לעמוד על כך שהוא אינו יכול להיעצר במה שהאינטלקט העובדתי והיבש יכול להבין. אף-על-פי-כן, כאשר מדובר ברכישת ידע, בני-האדם תלויים אך ורק באינטלקט. מצד שני, מודגש ללא הרף שהרוח האנושית מוכרחה לזכות שוב במגיע לה – עם זאת, היא לא קיבלה הזדמנות לעשות זאת. נשללה ממנה ההזדמנות ליצור איזושהי התייחסות לחידות קוסמיות כלשהן ותחום פעולתה מוגבל לדאגות האינטימיות ביותר של בני-אדם, לנושאים שהחלטותיהם מתקבלות רק בדרך אישית ביותר.

היום, נדון תחילה במה שאני יכול לכנות סוג של מבט לאחור היסטורי, בדרך שבה, בתקופות מוקדמות יותר של אבולוציה אנושית, ניתן לרוח זו קול בחיפוש אחר ידיעה, כאשר התאפשר לה להעלות תמונות מפוארות ורבות-עוצמה בפני הנפש האנושית, תמונות אשר נועדו להאיר את מאמציו של האדם להיווכח בהשתלבותו בגוף מאורעות העולם, בקוסמוס והשתתפותו בזמנים המשתנים. באותם ימים, כאשר הרוח האנושית עדיין הייתה רשאית לתרום את חלקה בנושא של השקפות-עולם, התמונות הללו כללו את היסוד החשוב ביותר שלהן. הן הציגו את הקשרים הקוסמיים העצומים והמקיפים וקבעו את תפקידו של האדם בהן.

כדי ליצור בסיס להמשך המחקר על הרוח האנושית מנקודת-מבט אנתרופוסופית, ברצוני להציג לכם היום אחת מאותן תמונות מפוארות ונשגבות שקודם לכן נועדו לתפקד כפי שציינתי. באותו זמן, זוהי אחת מאותן תמונות אשר מתאימות במיוחד, בהווה, שהן תוצבנה בפני נפשות בני-האדם בצורה חדשה, בה נוכל לעסוק. ברצוני לדבר על אותה תמונה שכולכם מכירים, אך משמעותה עבור התודעה האנושית חלקה התעמעם בהדרגה וחלקה סבל מתפיסה מוטעית. אני מתייחס לתמונת **המאבק, הקרב, של מיכאל עם הדרקון**. בני-אדם רבים עדיין מושפעים ממנה עמוקות, אבל התוכן העמוק יותר שלה הוא או מעומעם או לא-מובן. לכל היותר, היא אינה יוצרת קשר קרוב עם הרוח האנושית כמו פעם, אפילו עד המאה השמונה-עשרה. לבני-אדם כיום אין שום מושג על השינויים אשר התרחשו בהיבט זה, כיצד חלק גדול ממה

שבני-אדם המכונים פיקחים מכנים חזיונות דמיוניים, היה מורכב מן היסודות הרציניים ביותר של השקפות-העולם העתיקות. זה היה המקרה, בראש ובראשונה, עם התמונה של מיכאל נלחם בדרקון.

בימינו, כאשר אדם חושב על התפתחותו על האדמה, השקפת-עולם מטריאליסטית מטה אותו לעקוב אחר צורתו האנושית המושלמת יותר באופן יחסי חזרה לצורות מושלמות פחות, רחוק יותר ויותר חזרה לאבות קדמונים פסיים-חייתיים. בדרך זו, באמת, בימינו מתרחקים מהאדם המסוגל לחוות את ישותו שלו בדרך פנימית נפשית-רוחית ומגיעים ליצורים חומריים הרבה יותר מאלו שהאדם היה אמור לרדת מהם – יצורים אשר היו קרובים הרבה יותר להוויית-קיום חומרית. בני-אדם הניחו שהחומר התפתח בהדרגה כלפי מעלה לנקודה שבה הוא חווה רוח. זו לא הייתה ההשקפה בזמנים האחרונים באופן יחסי; היא באמת הייתה הניגוד המוחלט.

אפילו עד המאה השמונה-עשרה, כאשר אלה שלא הושפעו מנקודת-המבט ומהלך-הנפש המטריאליסטיים – לא היו רבים שהושפעו כך – הפנו את מבטם הפנימי חזרה למין האנושי הקדם-היסטורי, הם הסתכלו באבותיהם הקדמונים לא כישויות אנושיות פחות מהם עצמם, אלא כישויות רוחיות יותר. הם ראו ישויות שבהן הרוחניות הייתה טבועה בהן עד כדי כך שהן לא קיבלו גופים פסיים במובן שבני-האדם על האדמה מקבלים כיום. במקרה, האדמה לא הייתה קיימת אז. הם ראו ישויות אשר חיו בדרך רוחית ועילאית יותר ובעלות – אם ננסח זאת בצורה גסה – גוף ממהות רוחית מעודנת יותר. לאותו תחום האדם לא ייחס ישויות כמו בני-האדם בהווה, אלא ישויות מרוממות יותר – ישויות בעלות גוף אתרי, לכל היותר, לא פסי. כאלה היו, בערך, אבותינו הקדמונים כפי שבני-האדם אז קלטו אותם.

בני-האדם נהגו להסתכל לאחור בתקופה שבה לא היו גם אלה שהיו מכונים בעלי-חיים נעלים יותר, כאשר לכל היותר הם היו בעלי-חיים שצאצאיהם של המדוזות חיים באוקיינוסים של היום. על מה שהאב-הקדמון של אדמתנו היה, הם ייצגו, כביכול, את ממלכת בעלי-החיים, המישור שמתחת לאדם; ומעל לאחרון הייתה הממלכה המקיפה, לכל היותר, ישויות בעלות גוף אתרי. מה שמניתי בספרי מדע הנסתר בקווים כלליים¹ כפי שישויות של ההיררכיות העילאיות יותר היו עדיין מופיעות כיום, אם כי בצורה שונה, מה שהתייחסו אליו אז במובן מסוים כמוצאו של האדם.

הישויות הללו – אנגלוי, ארכאנגלוי וארכאי – בשלב האבולוציה שלהן באותה תקופה, לא נועדו להיות ישויות חופשיות במובן שבו אנו מדברים כיום על חירות בהקשר עם האדם. הרצון של הישויות הללו לא נחוזה על ידן בדרך כזו שתיתן להן את אותו רגש ייחודי שאנו מבטאים באמירה: 'להשתוקק למשהו באופן שרירותי'. הישויות הללו לא רצו דבר באופן שרירותי; הן רצו את מה שזרם לתוך ישותן כרצון

¹ GA-13, הוצאת בדולח.

אלוהי; הן הזדהו לגמרי, ברצון שלהן, עם הרצון האלוהי. הישויות האלוהיות המדורגות מעליהן ומסמלות, בקשריהן ההדדיים, את ההנחיה האלוהית של העולם – הישויות הללו רצו, במובן מסוים, דרך הרוחות הנמוכות יותר – ארכאנגלוי ואנגלוי, כך שהאחרונות הפעילו את רצונן בהחלט על-פי תכליתו של רצון אלוהי-רוחי עליון ובמובנו.

עולם האידיאות של מין אנושי קדום זה היה כדלקמן: באותה תקופה עתיקה, טרם הגיע הזמן שבו יכלו להתפתח ישויות שהיו מודעות לתחושת החירות. סדר-העולם האלוהי-רוחי דחה את אותו רגע לתקופה מאוחרת יותר, כאשר רוחות ספורות, המזוהות עם הרצון האלוהי, היו צריכות, במובן מסוים, לקבל רצון חופשי משלהן. זה היה אמור לקרות עם הגעת הזמן הנכון באבולוציית העולם. – היום, אין בכוונתי לאמת את אשר אפיינתי מנקודת-מבט אנתרופוסופית; זה ייעשה בהרצאות הבאות. היום, אתאר רק את התפיסות אשר מעסיקות את הרוחות המוארות ביותר עד למאה השמונה-עשרה. אציג אותן מבחינה היסטורית, כי רק בשיטה זו נגיע להשקפה חדשה על הבעיה של החייאת התפיסות הללו בצורה שונה.

אבל אז – כפי שבני-אדם אלה ראו זאת – בקרב הרוחות הללו שגורלן הקוסמי הממשי היה להישאר מזוהות עם הרצון של הרוחות האלוהיות, הופיעו ישויות ספורות אשר רצו לנתק, כביכול, את רצונן מהרצון האלוהי. ביהירות על-אנושית, ישויות מסוימות מרדו מפני שהן השתוקקו לחירות הרצון לפני שהגיע הזמן להבשלת החירות שלהן; והישות החשובה ביותר ביניהן, המנהיג שלהן, נתפס כישות אשר התעצבה בדרקון שבו מיכאל נלחם – מיכאל אשר נשאר מעל לתחומן של אותן רוחות שרצו להמשיך ולעצב את רצונן כרצון אלוהי-רוחי מעליהן.

בכך שמיכאל נשאר נאמן לרצון האלוהי-רוחי, הוא קיבל את האימפולס להתמודד בצורה הולמת עם הרוח אשר אחזה בחירות בטרם עת, אם יכול אני להתנסח כך; כי, הצורות שהיו לישויות ההיררכיה של האנגלוי, הארכאנגלוי והארכאי, פשוט לא התאימו לישות שנועד להיות לה רצון חופשי, משוחרר מרצון אלוהי, כמתואר. רק מאוחר יותר באבולוציית העולם שצורות כאלה התהוו, כלומר הצורה האנושית. – אך, כל זה נהגה כמתרחש בתקופה שבה התפתחות קוסמית של הצורה האנושית עדיין לא הייתה אפשרית; גם הצורות החייתיות הנעלות יותר לא היו אפשריות – רק הנמוכות שהזכרת.

כך, הייתה צריכה להתהוות צורה שאפשר לכנותה סותרת מבחינה קוסמית והרוח המורדת הייתה צריכה להימזג אל תוך תבנית זו, כביכול. זו לא הייתה יכולה להיות צורה חייתית כמו אלו שנועדו להופיע רק מאוחר יותר; היא אף לא הייתה יכולה להיות הצורה של בעל-חיים מאותה תקופה, מחומר רך יותר ששלט אז, כביכול. היא הייתה יכולה להיות רק צורה חייתית שונה מכל מה שהיה אפשרי בעולם הפיסי, עם זאת דומה לבעל-חיים כתוצאה מקיומה של סתירה קוסמית. והצורה היחידה אשר הייתה יכולה להתפתח מתוך מה שהיה אפשרי באותו זמן, זוהי צורתו של הדרקון. כמובן, היא פורשה בדרכים שונות כאשר היא צוירה או הוצגה בדרך אחרת – בצורה הולמת פחות או יותר, על-פי ההכרה האימגינטיבית הפנימית של

האמן בנוגע למה שהיה אפשרי באותו זמן בישות אשר פיתחה רצון מורד. אך, בכל מקרה, את הצורה הזאת אין למצוא בקרב אלו שהיו אפשריות בסקאלת בעלי-החיים עד לאדם בעולם הפיסי: היה עליה להישאר ישות על-חושית. אך ככזו, היא לא הייתה יכולה להתקיים בתחום המאוכלס על-ידי ישויות ההיררכיות העילאיות – אנגלוי, ארכאנגלוי וכן הלאה; היה צורך להעבירה, כביכול, ולמקמה בקרב הישויות אשר היו יכולות להתפתח במהלך ההתפתחות הפיסית. וזהו הסיפור של 'נפילת הדרקון מן השמים אל האדמה'. זה היה המעשה של מיכאל, נתינת צורה שהינה על-חייתית, על-חושית, אך בלתי-נסבלת בתחום העל-חושי; כי, אף על פי שהיא על-חושית, היא אינה מתאימה לתחום העל-חושי, היכן שהיא התקיימה לפני שמרדה.

כך, צורה זו הועברה אל העולם הפיסי, אך כצורה על-פיסית, על-חושית. לאחר מכן, היא חייתה בתחום שבו חיים מינרלים, צמחים ובעלי-חיים, בתחום שהפך לאדמה. אך, היא לא הייתה שם בדרך כזו שעין אנושית הייתה יכולה לקלוט כפי שעושה בעל-חיים רגיל. כאשר עין-הנפש מורמת אל אותם עולמות שעבורם נעשו סידורים, כביכול, בתוכניותיהם של עולמות עילאיים, היא רואה באימגינציות שלה את ישויות ההיררכיות העילאיות; כאשר העין הפיסית האנושית מתבוננת בעולם הפיסי, היא פשוט רואה את אשר התהווה בממלכות הטבע השונות, עד לצורתה של הישות האנושית החושית-פיסית. אבל, כאשר עין-הנפש מוכוונת למה שטבע פיסי מקיף, היא רואה את הצורה הנוגדת הטבועה ביסודו של היריב, של מי שהינו כמו בעל-חיים ועם זאת לא כמו בעל-חיים השוכן בעולם הגלוי-לעין, יחד עם זאת הוא עצמו בלתי-נראה. הוא רואה את צורתו של הדרקון. ובמקורו כולו של הדרקון, בני-אדם מימי-קדם ראו את המעשה של מיכאל אשר נשאר בתחומה של הרוח בצורה התואמת לאותו תחום.

עתה, האדמה התהוותה ועמה האדם; והכוונה הייתה שהאדם ייעשה, במובן מסוים, ישות דו-איברית. עם חלק אחד של ישותו, עם החלק הנפשי-רוחי שלו, היה עליו להגיע למה שמכונה 'העולם השמימי העל-חושית'; ועם החלק השני, עם החלק הפיסי-אתרי, היה עליו להשתייך לאותו טבע אשר התהווה כטבע-אדמה, כגוף קוסמי חדש – הגוף הקוסמי שאליו הרוח הבוגדת, היריב, הועברה. שם, האדם היה צריך להתהוות. הוא היה הישות שעל-פי הצו הבראשיתי המונח ביסוד כל הדברים משתייכת לעולם זה. האדם השתייך לאדמה. הדרקון לא השתייך לאדמה, אך הוא הועבר לשם.

ועתה, שימו לב למה שהאדם נתקל בו על האדמה, כאשר הוא התהווה עם האדמה. הוא נתקל במה שהוא פיתח כטבע חיצוני מתוך ממלכות הטבע הקודמות, הנוטה לעבר ממלכות המינרלים, הצמחים ובעלי-החיים, הנוכחיות שלנו, ומתפתח בהן עד לצורתו הפיסית. אלו הדברים שבהם נתקל – במילים אחרות, מה שאנו רגילים לכנות, טבע על-אנושי. מה זה היה? זה היה, ועדיין הינו כיום, ההנצחה של מה שהכוחות היוצרים העילאיים התכוונו אליו בתוכנית המתמשכת של אבולוציית העולם. זוהי הסיבה לכך שהישות האנושית, בחוותה זאת בלבה, יכולה לצפות בטבע החיצוני, במינרלים וכל מה שקשור לעולם המינרלים, בעיצובי הגביש המופלאים – וכן בהרים, בעננים ובכל הצורות האחרות – והיא רואה את הטבע

החיצוני הזה כאשר הוא שרוי במצב של מוות, כביכול, שהוא אינו חי. אבל, היא רואה את כל מה שאינו חי כמשהו שעולם אלוהי מוקדם יותר השליך – בדיוק כמו הגוויה האנושית אשר מושלכת על-ידי האדם החי ברגע המוות, אם כי במשמעות שונה.

אף על פי שההיבט של הגוויה האנושית, כפי שהוא מופיע בפנינו, אינו בעיקרו משהו היכול לעשות עלינו רושם חיובי, יחד עם זאת, מה שהינו, במובן מסוים, גוויה אלוהית, אם כי במישור גבוה יותר ונוצר בממלכת המינרלים, אפשר לראותו כגורם שצורתו ודמותו משקפות את האלוהות החיה, חסרת-הצורה במקורה. ואז, מה שמתהווה כממלכות הטבע העילאיות, אפשר להתייחס אליו כהשתקפות נוספת של מה שהיה קיים במקור כאלוהי חסר-צורה. כך, האדם יכול להתבונן בטבע כולו ועשוי לחוש שטבע על-אנושי זה הינו ראי של האלוהי בעולם. ככלות הכול, זה מה שהטבע נועד לתת לרוח האנושית. באופן תמים ולא בהרהורים, האדם מוכרח לחוש שמחה והתאמה למראה התגלות זו או אחרת של הטבע, לחוש שמחה והתלהבות פנימיות כאשר הוא חווה את הטבע היוצר בנביטה ובפריחה שלו. וחוסר-המודעות שלו לגורם של התרוממות-רוח זו, התלהבות זו, שמחה שופעת זו בטבע – זה מה שצריך לעורר עמוק בלבו את התחושה שרוחו קשורה לטבע הזה באופן אינטימי כל-כך שהיא יכולה לומר לעצמה, אם כי בתודעה מעומעמת: "את כל זה הוציאו האלים מעצמם וייסדו בעולם כראי שלהם, אותם אלים שמהם רוחי הופקה, מהם אני עצמי יצאתי בדרך שונה". – וכל התרוממות-הרוח והשמחה הפנימיות שלנו בטבע, כל זה עולה בתוכנו כתחושת שחרור. כאשר אנו לוקחים חלק באופן חי ברעננות של הטבע, כל זה צריך להיות מותאם לתחושת הקשר בין הרוח האנושית שלנו ומה שחי שם בחוץ בטבע כראי של האלוהות.

כידוע לכם, תפקידו של האדם באבולוציה שלו הוא כזה שהוא מכניס את הטבע לתוכו – דרך תזונה, דרך נשימה – אם כי בדרך רוחית – ודרך קליטתו עם החושים. בשלוש הדרכים הללו, הטבע נכנס אל תוך האדם, וזהו הדבר אשר עושה אותו ישות דו-איברית. דרך ישותו הנפשית-רוחית, הוא קשור לישויות ההיררכיות העילאיות, אך חלק מישותו הוא מוכרח ליצור ממה שהוא מוצא בטבע, שהוא מכניס לתוכו ובהתקבלו בתוכו כמזון, כמו גירוי הנשימה ואפילו בתהליך התפיסה האתרי העדין, הוא ממשיך בתוכו את תהליכי הטבע החיצוני. זה מופיע בו כיצר, תשוקה, תאוה חייתית – ככל דבר חייתי אשר עולה מתוך מעמקי טבעו. הבה נציין זאת בקפדנות. שם בחוץ, אנו רואים גבישים מעוצבים להפליא, גושים של מינרלים אשר מתנשאים להרים עצומים, צורות מינרליות אשר זורמות כמים על האדמה בדרכים רבגוניות ביותר. במישור גבוה יותר של כוח מעצב, ניצבים בפנינו החומר והטבע הנובטים של הצמחים, השונות האינסופית של צורות של בעלי-חיים ולבסוף הצורה הפיסית האנושית עצמה.

כל זה, בהתקיימו בטבע החיצוני, הינו ראי של האלוהות. הוא ניצב שם בתמימותו המופלאה בפני הרוח האנושית, רק מפני שהוא משקף את האלוהות וביסודו אינו מהווה דבר מלבד השתקפות טהורה. אבל, מוכרחים להבין את ההשתקפות הזאת. קודם כל, אין להבינה על-ידי האינטלקט, אלא, כפי שנשמע

בהרצאות הבאות, רק על-ידי הרוח האנושית. אבל, אם האדם מביין אותה עם רוחו – ובזמנים הקדומים שעליהם אני מדבר, בני-אדם עשו זאת – הוא יראה אותה כראי של האלוהות, אך אז הוא פונה למה שחי בטבע – למלחים, לצמחים ולחלקים של בעלי-חיים אשר נכנסים אל תוך גופו; והוא מבחין במה שנובט בירוק התמים של הצמחים ובמה שעדיין נוכח בדרך תמימה בגוף החייתי. את כל זה הוא קולט עתה כאשר הוא מסתכל בעצמו: הוא רואה אותו עולה בתוכו כתשוקות, כתאוות חייתיות, כיצרים חייתיים; והוא קולט את מה שהטבע הופך להיות בתוכו.

זו הייתה התחושה שעדיין טופחה על-ידי רבים מהאנשים הנאורים אפילו במאה השמונה-עשרה. הם עדיין חשו באופן חי את ההבדל בין הטבע החיצוני ומה שהטבע הופך להיות לאחר שהאדם טורף, נושם וקולט אותו. הם חשו באופן נמרץ את ההבדל בין הטבע החיצוני התמים, הנתון לתפיסה חושית, מצד אחד, והחושניות האנושית הגועשת באופן פנימי, מצד שני. הבדל זה היה עדיין ברור לבני-אדם רבים שבמאה השמונה-עשרה חוו את הטבע ואת האדם ותיארו אותם לתלמידיהם, תיארו כיצד הטבע והאדם מעורבים במאבק בין מיכאל והדרקון.

בהתחשב בכך שניגוד קיצוני זה עדיין העסיק את נפשות בני-האדם במאה השמונה-עשרה – הטבע החיצוני בתמימותו היסודית, טבע בתוך האדם בהשחתתו – מוכרחים אנו להיזכר בכך שהדרקון שאותו העביר מיכאל לעולם זה של הטבע מפני שהוא מצא אותו לא-ראוי להישאר בעולם הרוחניות. שם, בעולם המינרלים, הצמחים ואפילו של בעלי-החיים, אותו דרקון, שצורתו אינה תואמת לטבע, לא קיבל אף לא אחת מהצורות של ישויות הטבע. הוא קיבל את אותה צורה של דרקון שכיום מוכרחה להיראות דמיונית בעיני רבים מאתנו – צורה אשר מוכרחה להישאר באופן בלתי-נמנע על-חושית. היא אינה יכולה להיכנס אל תוך מינרל, צמח או בעל-חיים ואף לא גוף אנושי פיס. אך, היא יכולה להיכנס אל תוך מה שהטבע החיצוני התמים יהפוך להיות, בצורה של אשמה בזרימת חיים של יצרים בגוף האנושי הפיס. כך, בני-אדם רבים עד המאה השמונה-עשרה, אמרו: "והדרקון, הנחש הקדמון, סולק מן השמים אל האדמה, היכן שאין לו בית; אך אז, הוא הקים את מבצרו בישותו של האדם, ועתה הוא מבוסס בטבע האנושי".

בדרך זו, אותה תמונה רבת-עוצמה של מיכאל והדרקון עדיין היוותה, באותם זמנים, חלק אינטגרלי של ההכרה האנושית. אנתרופוסופיה הולמת לאותה תקופה הייתה מסבירה זאת כך: על-ידי הכנסת הטבע החיצוני לתוכו דרך תזונה, נשימה ותפיסה, יוצר האדם בתוכו תחום פעילות עבור הדרקון. הדרקון חי בטבע האנושי; ותפיסה זו שכנה באופן ברור ומוגדר כל-כך ברוחם של בני-אדם מן המאה השמונה-עשרה, שאדם היה יכול בקלות לדמיינם כמי שהציבו איזושהי ישות של רואה רוחית בכוכב-לכת אחר כדי שתצייר תמונה של האדמה; והוא היה מראה שכל הקיים במינרלים, בצמחים ובעלי-החיים – בקיצור, בחוץ-אנושי – אינו נושא שום עקבה של הדרקון, אבל הוא היה מצייר את הדרקון נכרך סביב החייתיות שבאדם ועל-ידי כך מציג ישות-אדמה.

כך, המצב השתנה עבור בני-אדם מן המאה השמונה-עשרה שממנה הכול צמח בזמנים קדם-אנושיים. עבור הקדם-אנושות, המאבק בין מיכאל והדרקון היה צריך להיות ממוקם באובייקטיביות החיצונית, כביכול; אך עתה, בלתי-אפשרי היה למצוא את הדרקון בשום מקום. היכן הוא היה? היכן אפשר היה למצואו? בכל מקום שבו היו בני-אדם על האדמה. שם הוא היה. אילו מיכאל רצה לבצע את שליחותו שבזמנים קדם-אנושיים נמצאת בטבע האובייקטיבי, כאשר משימתו הייתה להכניע את הדרקון, מפלצת-העולם, באופן חיצוני, הרי שהוא היה מוכרח, מאז ואילך, להמשיך את המאבק בתוך הטבע האנושי. – זה קרה בעבר הרחוק והמשיך להתקיים עד אל תוך המאה השמונה-עשרה. אבל, אלה אשר דגלו בהשקפה זו ידעו שהם העבירו לאדם הפנימי מאורע שקודם לכן היה מאורע קוסמי; ולמעשה, הם אמרו: "הסתכל לאחור בזמנים הקדומים כאשר מוכרח היית לדמיין לעצמך את מיכאל משליך את הדרקון מן השמים אל האדמה – מאורע אשר התרחש בעולמות על-אנושיים. והסתכל בזמנים המאוחרים יותר: האדם הגיע לאדמה, הוא הכניס לתוכו את הטבע החיצוני, ביצע בו טרנספורמציה, ובכך אפשר לדרקון להשתלט עליו, ומאז ואילך המאבק בין מיכאל והדרקון מוכרח להמשיך על האדמה.

קווי-מחשבה כאלו לא היו מופשטים כפי שבני-אדם בהווה היו רוצים שיהיו. כיום, בני-אדם אוהבים להסתדר עם מחשבות ברורות ככל האפשר. הם מנסחים זאת כך: ובכן, קודם לכן על מאורע כמו המאבק בין מיכאל והדרקון חשבו פשוט כמאורע חיצוני; אך, במהלך האבולוציה, המין האנושי פנה פנימה, ולכן מאורע זה נתפס עתה רק באופן פנימי. – באמת, אין לקנא באלה שהינם שבעי-רצון בלהיעצר במופשטויות כאלו, ובכל מקרה הם אינם מצליחים לדמות לעצמם את מהלך היסטוריית העולם של החשיבה האנושית. כי, זה קרה כפי שהצגתי זאת; המאבק הקוסמי החיצוני בין מיכאל והדרקון הועבר אל תוך הישות האנושית הפנימית, כי רק בטבע האנושי שהדרקון היה יכול למצוא עתה את שדה פעילותו.

אבל, בדיוק דבר זה החדיר אל תוך בעייתו של מיכאל את נביטתה של החירות האנושית; כי, אילו המאבק היה ממשיך בתוך האדם באותה דרך שבה הוא התרחש קודם לכן בחוץ, הישות האנושית הייתה בהחלט נעשית אוטומט עליון. כתוצאה מן ההעברה אל הישות הפנימית, המאבק נעשה במובן מסוים – מבוטא במופשטות חיצונית – קרב בין הטבע העילאי יותר של האדם וטבעו הנחות יותר. אך, הצורה היחידה שהוא היה יכול לקבל עבור התודעה האנושית, הייתה זו של מיכאל בעולמות העל-חושיים, שאליהם בני-האדם הונחו לשאת את מבטם. למעשה, במאה השמונה-עשרה עדיין היו מדריכים והוראות רבים, כאשר כולם סיפקו דרכים שבאמצעותן בני-אדם יוכלו להגיע לספירה של מיכאל, כך שבעזרת עוצמתו הם יוכלו ללחום בדרקון השוכן בטבע החייתי שלהם.

אדם כזה, היכול להתבונן בחיים הרוחניים העמוקים יותר של המאה השמונה-עשרה היה מוצג באופן תמונתי איכשהו כדלקמן: כלפי חוץ, הצורה האנושית; בחלק הנמוך החייתי, הדרקון מתפתל – אפילו מתלפף סביב הלב; אבל אז – מאחורי האדם, כביכול, כי אנו רואים את הדברים העילאיים עם החלק

האחורי של ראשו – הדמות הקוסמית החיצונית של מיכאל, דמות גבוהה, קורנת, שומרת על טבעה הקוסמי, אבל משקפת אותה בטבע האנושי העילאי יותר, כך שגופו האתרי של האדם ישקף באופן אתרי את הדמות הקוסמית של מיכאל. אז, ייעשה גלוי בראש אנושי זה – אך בפועלו בלב – כוחו של מיכאל, אשר מוחץ את הדרקון וגורם לדמו לזרום מטה מלבו של האדם לכיוון גפיו.

זו הייתה התמונה של המאבק האנושי-פנימי של מיכאל בדרקון שעדיין טופחה על-ידי בני-אדם רבים מן המאה השמונה-עשרה. זו הייתה גם התמונה אשר הציעה באותו זמן לבני-אדם רבים שחובתם להכניע את 'הנמוך יותר' בעזרת 'העילאי יותר', כפי שהם ביטאו זאת: שהאדם זקוק לכוחו של מיכאל עבור חיו שלו.

האינטלקט רואה את התיאוריה של קאנט-לפלס; הוא רואה את הגז הבראשיתי של קאנט-לפלס – אולי גז לולייני. מזה התפתחו כוכבי-לכת, בהשאירם את השמש במרכז. על אחד מכוכבי-הלכת מופיעות בהדרגה ממלכות הטבע; האדם מתהווה. ובהסתכלות בעתיד, נראה שכל זה יעבור שוב אל בית-הקברות הגדול של הוויית-הקיום של הטבע. – האינטלקט אינו יכול להימנע מלדמות לעצמו את הנושא בדרך הזאת; והיות שהאינטלקט נעשה יותר ויותר השליט הידוע היחיד של ההכרה האנושית, השקפת-העולם השתנתה בהדרגה למה שהיא עבור המין האנושי באופן כללי. אך, בכל בני-האדם הקדמונים הללו, עליהם דיברתי היום, פעלה עין-הרוח, כפי שביכולתי לכנותה. באינטלקט שלו, אדם יכול לבודד את עצמו מן העולם, כי לכל אדם יש ראש השייך לו ובאותו ראש שוכנות מחשבותיו שלו. ברוחו, הוא אינו יכול לעשות זאת, כי הרוח אינה תלויה בראש, אלא באורגניזם הריתימי של האדם. האוויר שיש לי בתוכי ברגע זה, לא היה בתוכי לפני רגע: זה היה האוויר הכללי ובעוד רגע הוא שוב יהיה האוויר הכללי, לאחר שאנשוף אותו החוצה. רק הראש הוא שמבודד את האדם, עושה אותו למתבודד על האדמה. גם ביחס למבנה הפיסי של רוחו, האדם אינו מבודד בדרך הזאת. בהיבט זה, הוא משתייך לקוסמוס, הוא רק דמות בקוסמוס.

אך, הרוח האנושית מאבדת בהדרגה את כוח הראייה שלה ונראה שרק הראש נעשה רואה. ברם, הראש לבדו מתפתח רק מבחינה אינטלקטואלית – הוא מבודד את האדם. כאשר בני-האדם עדיין ראו עם רוחם, הם לא הקרינו מחשבות מופשטות אל תוך הקוסמוס במטרה לפרשו, להסבירו; הם עדיין קראו תמונות מפוארות, כמו זו של הקרב של מיכאל עם הדרקון. אדם כזה ראה מה חי בטבעו ובהווייתו, משהו אשר התפתח מתוך העולם, מתוך הקוסמוס, כפי שתיארתי היום. הוא ראה את המאבק הפנימי של מיכאל מתעורר לחיים בישות האנושית, ב-**אנתרופוס**, ותופס את מקומו של המאבק החיצוני של מיכאל בקוסמוס. הוא ראה את **האנתרופוסופיה** מתפתחת מתוך **הקוסמוסופיה**. ובכל שעה שאנו מסתכלים לאחור בהשקפת-עולם קדומה יותר מהמחשבות המופשטות המשפיעות עלינו כמחשבות קרות ועובדתיות שהאינטלקטואליות שלהן גורמת לנו להתחלחל, אנו מוכוונים אל תמונות, שאחת המפוארות מהן היא זו של

מיכאל נלחם בדרקון; מיכאל שתחילה השליך את הדרקון לאדמה, היכן שהדרקון, אני יכול לומר, היה יכול לכבוש את המבצר האנושי שלו; מיכאל, שהפך להיות הלוחם בדרקון שבתוך האדם, כפי שתואר.

בתמונה זו שהעליתי עבורכם, מיכאל ניצב מבחינה קוסמית מאחורי האדם, בעוד שבתוך האדם קיימת תמונה אתרית של מיכאל אשר מנהלת את הקרב האמיתי שדרכו האדם יכול בהדרגה להיעשות חופשי; כי, אין זה מיכאל אשר מנהל את הקרב, אלא המסירות האנושית והתמונה המתקבלת של מיכאל. במיכאל הקוסמי עדיין חיה אותה ישות שאליה בני-אדם יכולים לשאת את עיניהם ואשר עסוקה במאבק הקוסמי המקורי עם הדרקון. באמת, לא רק על האדמה שמאורעות מתרחשים – למעשה, מאורעות על האדמה נשארים עבורנו לא-מובנים אלא אם כן אנו מסוגלים לראותם כתמונות של מאורעות בעולם העל-חופשי ולמצוא שם את סיבותיהם. במונח זה, מעשה של מיכאל בוצע בתחום העל-חופשי זמן קצר לפני זמננו, מעשה שברצוני לאפיין בדרך הבאה. בעשותי זאת, עליי לדבר באופן כזה שבימינו הוא מבוזה כאנתרופומורפי; אך, כיצד יכולתי לתאר זאת אחרת מאשר להשתמש במילים אנושיות כדי לתאר את המתרחש בעולם העל-חופשי?

התקופה שבה מיכאל השליך את הדרקון מטה לאדמה, נחשבה שהיא התרחשה בעבר הרחוק מאוד, בזמנים קדם-אנושיים; אבל אז, הופיע האדם על האדמה ושם התרחש מה שתיארתי – הקרב בין מיכאל והדרקון נעשה יותר ויותר מאבק פנימי. היה זה בשלהי המאה התשע-עשרה שמיכאל היה יכול לומר: "התמונה בתוך האדם מרוכזת עתה במידה מספקת כדי שיוכל להיות מודע לה בתוכו; עתה, הוא יכול לחוש ברוחו שלו את מי שכבש את הדרקון – לפחות, לתמונה יש איזושהי משמעות עבורו". – באבולוציית המין האנושי, השליש האחרון של המאה התשע-עשרה מסמל משהו חשוב בצורה יוצאת דופן. בזמנים קדומים יותר, הייתה באדם בעיקר תמונה מטושטשת של מיכאל; אבל, היא נעשתה מרוכזת יותר ויותר, ובשליש האחרון של המאה התשע-עשרה הופיע הדבר הבא: בזמנים קדומים יותר, שלט הדרקון העל-חופשי הבלתי-נראה, בהיותו פעיל בתשוקות וביצרים, בתאוות ובהשתוקקויות החייתיות. עבור התודעה הרגילה, אותו דרקון נשאר על-חופשי; הוא שוכן בטבעו החייתי של האדם. אבל שם, הוא חי בכל מה שנוטה למשוך את האדם מטה, לדרבנו בהדרגה להיעשות תת-אנושי. המצב היה כזה שמיכאל תמיד התערב בטבע האנושי כדי שהאנושות לא תיפול נמוך מדי.

אך, בשליש האחרון של המאה התשע-עשרה, התמונה של מיכאל נעשתה תלויה ברצונו הטוב, כביכול; כך שמצד אחד, בהתנסות לא-נאורה של הרגשות, הוא יכול להבחין בתמונתו של הדרקון, ומצד שני, דמותו הקורנת של מיכאל יכולה להתייצב בפני עין-הנפש – קורנת בראייה רוחית, עם זאת בטווח השגתה של תודעה רגילה. כך, תוכן הרוח האנושית יכול להיות התוכן הבא: "כוחו של הדרקון פועל בתוכי, מנסה לגרור אותי מטה. אינני רואה אותו, אני חש אותו כמשהו היכול לגרור אותי מטה, מתחת לעצמי. אך, ברוח אני רואה את המלאך הזוהר שמשימתו הקוסמית תמיד הייתה לגבור על הדרקון. אני מרכז את רוחי

בדמות זוהרת זו. אני מאפשר לאורה לזרום אל תוך רוחי וכך רוחי המוארת והנלהבת תישא בתוכה את כוח-מיכאל. ומתוך החלטה חופשית, אהיה מסוגל, דרך הברית שלי עם מיכאל, לגבור על כוחו של הדרקון בטבע הנמוך שלי."

אם הרצון הטוב הנחוץ היה מופיע בחוגים נרחבים כדי לרומם תפיסה כזו לכדי כוח דתי ולחוקק אותה בכל רוח ורוח, לא היו לה כל האידאיות המעורפלות והחלשות כמו אלה אשר שולטות בכל פינה כיום – תוכניות לביצוע רפורמות וכדומה. תחת זאת, היה לנו משהו שהיה יכול להיאחז שוב באדם הפנימי כולו, כי זה מה שאפשר לחוקק ברוח החיה – אותה רוח חיה אשר יוצרת קשר חי עם הקוסמוס כולו ברגע בו היא באמת מתעוררת לחיים.

אז, אותן מחשבות זוהרות של מיכאל תהיינה המבשרות הראשונות של היכולת שלנו לחדור שוב אל תוך העולם העל-חושי. השאיפה להארה תיעשה פנימית ודתית באופן עמוק. ועל-ידי כך, בני-האדם יהיו מוכנים לחגי השנה, שהבנתם רק מנצנצת באופן עמום לאורך עידנים – אך, היא לפחות מנצנצת – והם יחגגו בתודעה מלאה את החג שלוח-השנה קבע בסוף חודש ספטמבר, בתחילת הסתיו: **חג-מיכאל**. הוא ירכוש חזרה את משמעותו רק לאחר שנהיה מסוגלים לחוות בתוך נפשנו ראייה חיה כזאת. וכאשר נהיה מסוגלים לחוש אותה בדרך חיה וליצור ממנה אימפולס חברתי טבעי של ההווה, אז אל חג זה של מיכאל – כתוצאה מן האימפולסים הנובעים ישירות מעולם הרוח – אפשר להתייחס כאימפולס הגדול ביותר – אפילו האימפולס הראשוני שלו אנו זקוקים כדי למצוא את דרכנו החוצה מהאסון הנוכחי: להוסיף משהו ממשי לשיח על אידאליים, משהו שמקורו אינו בראשים או בלבבות האנושיים, אלא בקוסמוס.

ואז, כאשר עליהם של העצים נושרים והפרחים מבשילים לכדי פרי, כאשר הטבע שולח לנו את הכפור הראשון ומתכונן לשקוע במוות החורפי שלו, נהיה מסוגלים לחוש את הנצת הרוח שעמה עלינו להתאחד – בדיוק כפי שאנו חשים את חג-הפסחא עם האביב המלבלב והפורח. אז, כאזרחים של הקוסמוס, נהיה מסוגלים להכניס אימפולסים אל תוך חיינו שלא יישארו אינטלקטואליים, בלי להיות מופשטים, אלא יחשפו את כוחם הישיר. לחיים לא יהיה שוב תוכן-נפשי עד שנוכל לפתח אימפולסים קוסמיים ברוחנו.

הרצאה 2

28 בספטמבר 1923

ידידי היקרים, במה שיכולתי לומר לכם בסוף ההרצאה אתמול ביחס לתפיסה הקדומה של מאבקו של מיכאל בדרקון, חשתם ציון לכך שתקופתנו צריכה לעבור החיאה מחדש ביחס ליסודותיה של השקפת-עולם שפעם הייתה כלולה בתמונה כבירה זו עבור המין האנושי – ואפילו לפני זמן לא רב כל-כך. שוב ושוב, הסבתי את תשומת-לבכם לעובדה שבנפשות רבות מהמאה השמונה-עשרה, תפיסה זו עדיין חייתה באופן מלא. אך, לפני שאומר לכם מה יכולה ומוכרחה נקודת-השקפה רוחנית עדכנית אמיתית לעשות כדי לעבור החיאה – דבר שאעשה בהרצאות הבאות – עליי להציג בפניכם כאפיזודה חולפת, כביכול, קו חשיבה אנתרופוסופי כללי יותר. הוא יציג את הדרך שבה התפיסה הנדונה יכולה להתעורר שוב לחיים ולהיות שוב כוח בחשיבה, ברגש וברצון של המין האנושי.

אם נבחן את הקשר הנוכחי שלנו עם הטבע ועם העולם כולו ואם נשווה אותו בפתיחות מספקת לזה מזמנים קדומים, נגלה שביסודו של דבר האדם הפך למתבודד אמיתי בגישתו כלפי הכוחות הקוסמיים, מתבודד בה במידה שהוא מוכנס דרך לידתו אל תוך הוויית-קיום פיסית ומאבד את זיכרון חייו הקדם-לידתיים – זיכרון שפעם היה משותף לכלל המין האנושי. במהלך אותה תקופה בחיינו, שבה אנו רק מרבים להשתמש בכוחות התודעה והזיכרון שלנו ואותה אנו יכולים לזכור לאחור בחיים ארציים אלו, הופיע בתקופות קודמות של האבולוציה האנושית הזיכרון הממשי של מבט לאחור ממשי של התנסויות קדם-לידתיות שהאדם עבר כישות נפשית-רוחנית לפני חייו הארציים. – זהו גורם אחד אשר עושה את האדם בימינו למתבודד בעולם. הוא אינו מודע לטבע הקשר בין הוויית-קיומו הארצית והוויית-קיומו הרוחנית.

הגורם השני הוא הבא: כאשר האדם מפנה עתה את מבטו אל הקוסמוס העצום, הוא מבחין בצורות החיצוניות של הכוכבים והקונסטלציות, אך אין לו עוד קשר רוחי פנימי כלשהו למה שהינו רוחי בקוסמוס. אנו יכולים להתקדם: האדם כיום רואה את ממלכות הטבע המקיפות אותו על האדמה – היופי הרבגוני של הצמחים, הממדים העצומים של ההרים, העננים החולפים וכן הלאה. יחד עם זאת, כאן, הוא שוב מוגבל לרשמי חושים; ולעתים קרובות הוא אף פוחד, כאשר הוא חש קשר עמוק יותר, אינטימי יותר, עם המרחבים העצומים של הטבע, שמא יאבד את גישתו גלוית-הלב כלפיהם. בלתי-אפשרי היה לוותר על שלב זה באבולוציה האנושית למען פיתוחו של מה שאנו חווים בתודעת חירות, בתחושת חירות, כדי להגיע לתודעה-עצמית מלאה, לעוצמה פנימית אשר תאפשר ל'אני' להגיע לשיאו; אך, בה במידה שחיי התבודדות אלו של האדם ביחס לקוסמוס, היו נחוצים, כך מוכרחה להיות מעבר לתקופה אחרת שבה הישות האנושית תוכל למצוא את הדרך חזרה אל הרוח, שככלות הכול נמצאת ביסוד כל הדברים והישויות. ובדיוק מציאה זו

של הדרך חזרה אל הרוח מוכרחה להתגשם באמצעות הכוח היכול להגיע למי שיכול לתפוס את האידיאה של מיכאל במובנה הנכון ובצורתה האמיתית, הצורה שמוכרחה להיות לה בזמננו.

הלך-הנפש שלנו, חיי הרוח שלנו וחיי הפעולה, כולם צריכים להתמלא באימפולס מיכאל. אך, כאשר אנו שומעים את הטענה שחג-מיכאל מוכרח לשוב לחיים בקרב בני-האדם והזמן הבשיל כך שאפשר להציבו במקומו שלו בין חגי השנה האחרים, אין זה מספיק, כמובן, שבני-אדם ספורים יאמרו: "ובכן, הבה נתחיל – הבה נחגוג את חג-מיכאל!" ידידי היקרים, כדי שהאנתרופוסופיה תגשים את ייעודה, השטחיות השלטת כל-כך בימינו מוכרחה לא לקחת שום תפקיד במשימות האנתרופוסופיות השונות; אלא דווקא, כל מה שעשוי לצמוח מתוך האנתרופוסופיה מוכרח לעשות זאת ברצינות העמוקה ביותר. וכדי שנתוודע למה שרצינות זו צריכה להיות, מוכרחים אנו לקחת בחשבון את האופן שבו החגים כיום – שפעם היו מלאי-חיים ועתה אנמיים – תפסו את מקומם באבולוציה האנושית. אילו חג-המולד או חג-הפסחא היו מתהווים מפני שלבני-אדם ספורים היה רעיון לייסד חג בזמן מסוים בשנה ואמרו: "הבה נעשה את הסידורים הנחוצים." כמובן, זה אינו המקרה. כדי שמהו כמו חג-המולד ימצא את דרכו אל תוך חיי המין האנושי, כריסטוס ישוע היה צריך להיוולד; מאורע זה היה צריך להופיע באבולוציה העולמית-היסטורית של האדמה; מאורע נשגב היה צריך להתרחש. וחג-הפסחא? לא הייתה יכולה להיות לו שום משמעות בעולם, אלמלא הנציח את אשר התרחש במיסטריית גולגתא, אלמלא מאורע זה התערב בצורה נוקבת למען ההיסטוריה של האדמה באבולוציית האנושות. אם בימינו חגים אלה נמוגו, אם הרצינות כולה של חג-המולד וחג-הפסחא אינה מורגשת עוד, עובדה זו לכשעצמה צריכה להוביל להעצמה מחודשת שלהם על-ידי הבנה עמוקה יותר של לידת כריסטוס ישוע ומיסטריית גולגתא. ברם, בלי שום תנאים שאנו מוכרחים לדמיין לעצמנו שיש להוסיף לחגים הללו פשוט על-ידי ייסוד חג-מיכאל בתחילת הסתיו בשטחיות דומה. משהו מוכרח להיות נוכח אשר יוכל להיות נוקב באבולוציה האנושית באותה דרך – אם כי יתכן בדרגה נמוכה יותר – כמו כל המאורעות אשר הובילו לייסודם של חגים.

האפשרות של חגיגת חג-מיכאל בכל הרצינות מוכרחה, באופן בלתי-נמנע, להיווצר וזוהי התנועה האנתרופוסופית שממנה מוכרחה לצאת הבנה לחג כזה של מיכאל. אך, בדיוק כפי שחג-המולד וחג-הפסחא נוצרו על-ידי מאורעות חיצוניים, באובייקטיביות אבולוציונית, כך טרנספורמציה קיצונית מוכרחה להתרחש בישות הפנימית של המין האנושי לפני שיעשה צעד כזה. האנתרופוסופיה מוכרחה להיות התנסות עמוקה, התנסות שעליה בני-אדם יכולים לחשוב בדרך דומה לזו שהם חשים בהיותם מלאים בכוח כולו הטמון בלידתו של כריסטוס ישוע, במיסטריית גולגתא. כפי שנאמר, זה יכול להיות כך בדרגה פחותה יותר במקרה של חג-מיכאל; אבל, משהו מכוח זה המבצע טרנספורמציה בנפש מוכרח לנבוע מן התנועה האנתרופוסופית. אכן, זהו הדבר שאנו כמהים אליו: שהאנתרופוסופיה תתמלא בכוח הזה המבצע

טרנספורמציה בנפשות וזה יכול לקרות רק אם מהותה של תורה זו – אם ביכולתי לכנותה כך – תהיה התנסות ממשית.

עתה, הבה נפנה את תשומת-לבנו להתנסויות כאלה היכולות להיכנס אל תוך ישותנו הפנימית דרך האנתרופוסופיה. כידוע לכם, בחיי-הנפש שלנו אנו מבדילים בין חשיבה, רגש ורצון; ובמיוחד בהקשר לרגש אנו מדברים על הרוח האנושית. חשיבתנו נראית לנו קרה, יבשה וחסרת-גוון – כאילו הרוחניות מצמצמת אותנו – כאשר מחשבותינו מקבלות צורה מופשטת, כאשר איננו מסוגלים למלא אותן בחום ובהתלהבות של הרגש. אנו יכולים לומר על אדם שהוא בעל לב חם רק כאשר משהו מהחום הפנימי של הרוח שלו זורם לעברנו בהביעו את מחשבותיו. ואנו באמת יכולים ליצור קשר הדוק עם אדם רק אם התנהגותו כלפינו וכלפי העולם אינה רק נכונה ונמצאת בקו אחד עם החובה, אלא כאשר פעולותיו מפגינות התלהבות, חום הלב, אהבת הטבע, אהבה כלפי כל ישות אנושית. אז, רוח אנושית זו תשכון, כביכול, במרכזם של חיי-הנפש.

אך, בעוד החשיבה והרצון קיבלו מאפיין מסוים מעצם העובדה שהאדם הפך למתבודד מבחינה קוסמית, הרי שזה נכון יותר לגבי הרוח האנושית. החשיבה יכולה להתבונן בשלמות חישוביה הקוסמיים ואולי אף לחמוד את שנינותם, אך היא פשוט אינה מצליחה לחוש כמה רחוקה היא, ביסודו של דבר, מפעיימת-הלב החמה של החיים. ובפעולות נכונות, המבוצעות רק מתוך תחושה של חובה, בני-אדם רבים ימצאו סיפוק, בלי לחוש באמת שחיים כאלה של התנהגות המבוססת על עובדות, מהווים חצי-חיים. לא הראשונים ואף לא האחרים נוגעים בנפש האנושית מקרוב. אך, מה שטמון בין חשיבה ורצון, כל מה שכלול ברוח האנושית, אכן קשור באופן אינטימי לישות כולה של האדם. וכאשר נראה לעתים – לאור נטיותיהם המוזרות של בני-אדם רבים בהווה – כאילו הגורמים אשר צריכים לחמם ולרומם את הרוח ולמלא אותה התלהבות, עשויים גם להיות קרים, זוהי אשליה. כי, אפשר לומר שההתנסויות הפנימיות והמודעות של האדם בשעת דחק עשויות להופיע בהעדר יסוד הרוח; אך, כתוצאה מהיעדרות זו, ישותו תסבול, באופן בלתי-נמנע, באיזושהי דרך. ואם נפש אנושית כזו יכולה לסבול זאת – אולי דרך העדר רגש, הוא יכפה על עצמו העדר רוח – התהליך יכרסם בישותו כולה בצורה אחרת; הוא יכרסם עד המבנה הפיסי שלו, בהשפיעו על בריאותו. הרבה ממה שמופיע בזמננו כתסמינים של התדרדרות קשור, ביסודו של דבר, להעדר רוח שבני-אדם רבים סובלים ממנו. – החשיבות המלאה של טענות כלליות אלו תתברר כאשר נתעמק בהן יותר.

אדם שפשוט גדל בחברה המודרנית שלנו, רואה את הדברים של העולם החיצוני; הוא קולט אותם, יוצר מחשבות מופשטות ביחס אליהם, אולי מפיק הנאה ממשית מפרח יפה או צמח מפואר; ואם הוא בכלל בעל דמיון פורה, הוא אף עשוי ליצור תמונה פנימית שלהם. יחד עם זאת, הוא נשאר לגמרי לא-מודע לקשר העמוק יותר שלו עם אותו עולם שממנו הצמח, למשל, מהווה חלק. לדבר ללא הרף על רוח, רוח ושוב רוח אינו מתאים לגמרי לתפיסה רוחית. תחת זאת, מה שנחוץ הוא שניעשה מודעים לקשרים הרוחיים האמיתיים

שלנו עם הדברים שמסביבנו. כאשר אנו מתבוננים בצמח בדרך רגילה, איננו חשים את נוכחותה של ישות אלמנטרית השוכנת בו, של משהו רוחי; איננו חולמים שבכל צמח כזה מתקיים משהו שאינו שבע-רצון מזה שאנו צופים בו ויוצרים תמונות מנטליות מופשטות כאלו כפי שאנו בדרך-כלל עושים עם צמחים כיום. כי, בכל צמח נסתרת – נתונה לקסמיו, כביכול – ישות רוחית אלמנטרית; ובאמת יתבונן בצמח באופן הנכון רק מי שמבין שדבר נחמד זה הוא מעטה של ישות רוחית קסומה בתוכו – לבטח, ישות חסרת משמעות באופן יחסי בסקאלה הגדולה של קשרים קוסמיים הדדיים, אך בכל זאת ישות הקשורה באופן אינטימי לאדם.

הישות האנושית באמת קשורה קשר קרוב כל-כך לעולם שהיא אינה יכולה לעשות צעד בתחום הטבע בלי להרגיש את ההשפעה החזקה המופעלת עליה כתוצאה מקשריה האינטימיים עם העולם. וכאשר אנו רואים את החבצלת בשדה, המתפתחת מזרע לפרח, עלינו לדמות לעצמנו באופן חי – אם כי בלי האנשה – שחבצלת זו ממתינה למשהו. (שוב, אני מוכרח להשתמש במילים של בני-אדם, כפי שעשיתי קודם, כדי לתאר תמונה אחרת; הן אינן יכולות לכסות לגמרי את המשמעות, אבל הן מבטאות את הממשויות הטבועות בדברים.) בעודה חושפת את העלים שלה, אך במיוחד את פריחתה, חבצלת זו באמת מצפה למשהו. היא אומרת לעצמה: בני-אדם יעברו כאן ויסתכלו עליי, וכאשר מספר מספק של עיניים אנושיות תכווננה את מבטן לכיווני – כך מדברת רוחה של החבצלת – אשתחרר מכבלי-הקסם של הלחש שלי ואהיה מסוגלת להתחיל את מסעי בעולמות הרוח. – אולי תביעו את התנגדותכם באמרו שחבצלות רבות צמחו בלי שעין אנושית ראתה אותן; כן, אבל אז התנאים שונים וחבצלות כאלה מוצאות את שחרורן בדרך שונה. כי, הצו – שהלחש של אותה חבצלת מסוימת צריך להישבר על-ידי עיניים אנושיות – נוצר על-ידי המבט האנושי הראשון אשר הופנה לעבר החבצלת. זהו קשר אשר נרקם בין האדם והחבצלת כאשר הוא מאפשר למבטו להתמקד בחבצלת. – סביבנו נמצאות הרוחות האלמנטריות הללו שלמעשה מתחננות בפנינו באומרו: "אל תסתכלו בפרחים באופן כה מופשט וכן אל תיצרו מהם תמונות מנטליות מופשטות כאלה. תחת זאת, תנו ללבכם ולרוחכם לחדור אל תוך מה שחי, כנפש ורוח, בפרחים, כי הם מפצירים בכם לשבור את הלחש." – הוויית-הקיום האנושית צריכה באמת להיות השתחררות מתמדת של הרוחות האלמנטריות השוכנות, בהיותן קסומות, במינרלים, בצמחים ובבעלי-חיים.

באידיאה כמו זו, אפשר מיד לחוש ביופייה השופע; אך, בדיוק על-ידי תפיסתה במשמעותה הרוחית הנכונה, ביכולתנו לחוש אותה גם לאור האחריות המלאה שאנו מטילים על הקוסמוס כולו. בתקופת התרבות הנוכחית – זו של התפתחות החירות – גישתו של האדם כלפי הפרחים הינה לגימה בלבד ממה שעליו באמת לשתות. הוא לוגם על-ידי יצירת מושגים ואידיאות, בעוד שהוא צריך לשתות על-ידי איחוד, דרך רוחו, עם הרוחות האלמנטריות של הדברים והישויות המקיפים אותו.

אמרתי שאיננו צריכים להתייחס לחבצלות שלא נראות כלל על-ידי האדם, אלא עלינו לחשוב על אלו שכן נראות, כי הן זקוקות לקשר של הרוח שהישות האנושית יכולה ליצור עמן. עתה, מהחבצלת נוצרת

השפעה; ואכן רבות-עוצמה ומפוארות הן ההשפעות הרוחניות אשר משפיעות על האדם מתוך הדברים של הטבע בעודו צועד בו. מי שמסוגל לחדור אל תוך הדברים הללו, קולט ללא הרף את השונות והגדולה של כל מה שזורם אליו מכל עבר דרך הרוחניות האלמנטרית של הטבע. והוא זורם לתוכו; זה משהו שזורם אליו ללא הרף כרוחניות על-חושית אשר נמזגת אל תוך הטבע החיצוני שהינו ראי של האלוהי-רוחי.

בימים הבאים, תהיה לנו ההזדמנות לדבר על הנושאים הללו בפירוט רב יותר, במובן אנתרופוסופי אמיתי. לעת עתה, נמשיך ונאמר שבישות האנושית שוכן הכוח שתיארתי ככוחו של הדרקון שמיכאל נתקל בו ובו הוא נלחם. ציינתי שלדרקון הזה יש צורה דמוית-בעל-חיים, עם זאת הוא באמת ישות על-חושית, שבגלל מרדנותו כישות על-חושית, הוא גורש אל עולם החושים, היכן שישותו נמצאת עתה; ועוד ציינתי שהוא קיים רק באדם, מפני שהטבע החיצוני אינו יכול להחזיקו אצלו. לטבע החיצוני, לתמונת הרוחניות האלוהית, אין שום קשר לדרקון; הוא מבוסס בישותם של בני-אדם, כפי שצינתי. אך, מעצם העובדה שהוא יצור כזה – ישות על-חושית במובן של העולם – הוא מושך אליו ללא הרף את הכוחות האלמנטריים העל-חושיים אשר זורמים מתוך הטבע לעבר האדם והוא מתאחד עמם, עם התוצאה שהאדם, במקום לשחרר את הכוחות האלמנטריים של הצמח מהלחש שלהם עם נפשו ורוחו, הוא מאחד אותם עם הדרקון, מאפשר להם להיכחד עם הדרקון בטבעו הנחות יותר. כי, הכול בעולם נע בזרם אבולוציוני שעד כה תופס כיוונים שונים רבים; והישויות האלמנטריות השוכנות במינרלים, בצמחים ובעל-חיים, מוכרחות להתעלות אל הוויית-קיום עילאית יותר מזו אשר מוצעת על-ידי משכניהם הנוכחיים. הם יכולים להגשים זאת רק על-ידי מעבר דרך האדם. ייסודה של תרבות חיצונית היא לבטח תכליתו היחידה של האדם על האדמה. יש לו מטרה קוסמית במסגרת אבולוציית העולם בכללותה. ומטרה קוסמית זו קשורה לנושאים כמו אלה שתיארתי זה עתה – עם המשך התפתחותן של אותן ישויות אלמנטריות שבהוויית-הקיום הארצית נמצאות בשלב נמוך, אבל נועדו להגיע לשלב גבוה יותר. כאשר האדם יוצר קשר מסוים עמו, וכאשר הכול מתנהל כפי שצריך להתנהל, הן יכולות להגיע לשלב גבוה יותר זה של אבולוציה.

בימים הקדומים של אבולוציה אנושית אינסטינקטיבית, כאשר ברוח קרנו כוחות הנפש והרוח וכאשר אלה היו עבור האדם מובנים מאליהם כמו כוחות הטבע, אבולוציית העולם התקדמה למעשה בדרך כזו שזרם הוויית-הקיום עבר דרך האדם בדרך רגילה ומסודרת, כביכול. אך, בדיוק במהלך התקופה אשר מוכרחה להסתיים עתה, אשר מוכרחה להתקדם אל צורה עילאית יותר של רוחניות, מהות אלמנטרית עצומה בתוך האדם נמסרה לדרקון; כי, זה מעצם טבעו לכמוה ולערוג לישויות האלמנטריות הללו: לטפס על צמחים ומינרלים מפחידים כדי לפטם את עצמו בישויות האלמנטריות של הטבע. כי, עמן הוא רוצה להתאחד ובהן הוא רוצה למלא את ישותו שלו. בטבע חוץ-אנושי, אין ביכולתו לעשות זאת, אלא רק בטבע הפנימי של האדם, כי רק שם שהוויית-קיום אפשרית עבורו. ואילו זה היה ממשיך, דינה של האדמה היה נחרץ מפני שבהוויית-קיום ארצית הדרקון היה מנצח באופן בלתי-נמנע.

הוא היה מנצח מסיבה ברורה מאוד: על-ידי כך שהוא מילא את עצמו, כביכול, בישויות אלמנטריות בטבע האנושי, קורה משהו מבחינה פיסית, מבחינה נפשית ומבחינה רוחית. מבחינה רוחית: אף לא ישות אנושית אחת הייתה מגיעה אי-פעם לאמונה המטופשת בעולם חיצוני חומרי טהור, כפי שמחקר מדעי מניח כיום; הוא לעולם לא היה מקבל אטומים מתים וכדומה; הוא לעולם לא היה מניח את קיומם של חוקים מהפכניים כמו זה של כוח ואנרגיה או של תמידות החומר, אלמלא הדרקון שבתוכו היה סופג את הישויות האלמנטריות מבחוץ. כאשר אלה נכנסות אל תוך האדם, גוף הדרקון, ההתבוננות האנושית מוסטת מן הדברים אשר כוללים רוח; האדם אינו יכול לראות עוד רוח בדברים, שבינתיים נכנסה לתוכו; הוא אינו רואה דבר מלבד חומר מת. – מבחינה נפשית, כל מה שהאדם אי-פעם ביטא בדרך של מה שמוכרח אני לכנות פחדנות של הנפש, נובע מכך שהדרקון ספג לתוכו את הכוחות האלמנטריים. הן, כמה נפוצה פחדנות זו של הנפש! אנו יודעים טוב למדי שעלינו לעשות דבר זה או אחר ויודעים מהו הדבר הנכון שיש לעשותו במצב נתון, אך איננו יכולים לרתום את ה'אני' שלנו לעשותו – משקל מת מסוים פועל בנפשנו: הישויות האלמנטריות בגופו של הדרקון פועלות בתוכנו. ומבחינה פיסית, האדם לעולם לא היה מתייסר ממה שאנו מכנים חיידקי מחלות, אלמלא גופו הוכן – דרך ההשפעות הרוחיות שתיארתי זה עתה – כמצע לחיידקים. הדברים הללו חודרים עד אל תוך המבנה הפיסי וביכולתנו לומר שאם נקלוט את האדם באופן נכון ברוחו, נפשו וגופו, כפי שהוא בנוי כיום, נגלה שהוא מנותק מתחום הרוח בשלושה כיוונים – למטרה טובה, כמובן: רכישת חירות. אין לו עוד בתוכו את הכוחות הרוחיים אשר עשויים להיות לו; וכך, אתם רואים שדרך החלשה תלת-איברית זו של חיו, דרך מה שהדרקון הזללן הפך להיות בתוכו, הוא מנוע מלחוות את עוצמת הרוח שבתוכו.

קיימות שתי דרכים להתנסות באנתרופוסופיה – עם מגוון רחב של דרכים ביניהן, אבל אני מזכיר רק את שני הקצוות – ואחת מהן היא הבאה: אדם מתיישב על כיסא, לוקח ספר, קורא אותו ומוצא אותו מעניין למדי וכן מעודד אותו ללמוד שקיימים דברים כאלה כמו רוח, כמו אלמותיות. פשוט נוח לו לדעת שגם ביחס לנפש, האדם לא מת כאשר גופו מת. הוא מפיק סיפוק גדול יותר מקוסמוגוניה כזו מאשר מקוסמוגוניה מטריאליסטית. הוא מתחיל לעסוק בה כפי שאדם עשוי לעסוק במחשבות מופשטות על גיאוגרפיה, אלא שהאנתרופוסופיה מספקת נחמה גדולה יותר. כן, זוהי דרך אחת. האיש קם מכיסאו בהיותו באמת לא שונה ממה שהיה כאשר התיישב עליו, מלבד שהוא הפיק סיפוק מסוים ממה שהוא קרא – או שמע, אם זו הייתה הרצאה במקום ספר.

אך, קיימת דרך נוספת לקליטת מה שיש לאנתרופוסופיה למסור. זוהי הדרך שבה סופגים משהו כמו האידיאה של מאבקו של מיכאל בדרקון בדרך כזו כך שבאמת תעבור טרנספורמציה פנימית, כך שתחושו אותה כהתנסות חשובה ונוקבת ותקומו מכיסאכם בהיותכם, ביסודו של דבר, ישות שונה למדי, לאחר שקראתם משהו כזה. – וכפי שנאמר, קיימות דרכים רבות מסוגים שונים בין שתי הדרכים הללו.

בלתי-אפשרי כלל לקחת בחשבון את הקורא מן הסוג הראשון כאשר מדובר בהחייאת חג-מיכאל. אפשר לקחת בחשבון רק את אלה אשר נחושים, לפחות על-פי יכולותיהם, להכניס לתוך עצמם את האנתרופוסופיה כמשהו חי. וזה בדיוק מה שיש לחוות בתוך התנועה האנתרופוסופית – הצורך לחוות ככוחות-חיים את אותן אידיאות אשר מתייצבות בהתחלה בפנינו רק ככאלו, כאידיאות. – עתה אומר משהו פרדוכסלי לגמרי: לפעמים, קל יותר להבין את יריביה של האנתרופוסופיה מאשר את חסידיה. היריבים אומרים: "הו, האידיאות האנתרופוסופיות הללו דמיוניות – הן אינן תואמות לשום מציאות." והם דוחים אותן, בהישארם לא מושפעים מהן. אפשר להבין מיד גישה כזו ולמצוא לכך מגוון רב של סיבות. ככלל, היא נגרמת על-ידי פחד מן האידיאות הללו – גישה ממשית, אם כי לא-מודעת. אך, לעתים קרובות קורה שאדם מקבל את האידיאות; עם זאת, אף על פי שהן סוטות באופן כה קיצוני מכל דבר אחר בעולם אשר יכול להתקבל, הן מעוררות בו פחות רגש מאשר מכשיר מחשמל המחובר לפרק-האצבע שלו. במקרה השני, הוא לפחות חש בגופו רעד אשר נוצר על-ידי הניצוץ; והעדרו של ניצוץ דומה בנפש, הוא אשר גורם לעתים קרובות לצער גדול – זה נקשר לדרישת תקופתנו שבני-האדם יתפסו את הרוח ויתרשמו ממנה, לא רק על-ידי מה שהינו פיסי. בני-אדם נמנעים מלקבל חבטות ולהיטלטל, אבל הם אינם נמנעים מיצירת קשר עם אידיאות אשר עוסקות בעולמות אחרים, אידיאות אשר מופיעות כמשהו מיוחד מאוד בעולם החושי בהווה, ואז הם מפגינים כלפיהן את אותה אדישות שהם מפגינים כלפי אידיאות של החוששים.

יכולת זו להתעלות אל הנקודה שבה מחשבות על הרוח יכולות להיאחזו בנו באותה מידה של עוצמה כמו כל דבר בעולם הפיסי, היא כוח-מיכאל. ביטחון באידיאות של הרוח – בהינתן הכושר לקלוט אותן בכלל – מוביל להכרה הבאה: קלטתי אימפולס רוחי, אני מתמסר לו, אני נעשה הכלי להגשמתו. כישלון ראשון, לא נורא! כישלון שני, לא נורא! למאה כישלונות אין חשיבות, כי כישלון אינו גורם מכריע בשיפוט האמת של אימפולס רוחי שהשפעתו הובנה ונתפסה באופן פנימי. יש לנו ביטחון מלא באימפולס רוחי אשר נתפס בנקודת-זמן מסוימת, רק כאשר אנו יכולים לומר לעצמיותנו: מאה הכישלונות שלי יכולים, לכל היותר, להוכיח שהתנאים למימוש האימפולס לא ניתנו לי בהתגשמות זו; אך, שאימפולס זה נכון, אני יכול לדעת מטבעי שלי. ואם עליי להמתין מאה התגשמויות כדי שכוח זה יגשים את האימפולס הזה, דבר לא יוכל לשכנעני, מלבד טבעי שלי, בדבר היעילות או העוצמה של אימפולס רוחי כלשהו.

אם תדמינו לעצמכם את המחשבה הזאת מפותחת ברוח האנושית כביטחון גדול ברוח, אם תיקחו בחשבון שהאדם יכול להיאחזו בצורה איתנה במשהו שהוא ראה מנצח מבחינה רוחית, משהו שהוא מסרב לוותר עליו למרות כל ההתנגדות החיצונית, אז תהיה לכם תפיסה של מה שכוח-מיכאל, ישות-מיכאל, דורש באמת מאתנו; כי, רק אז תבינו את טבעו של הביטחון הגדול ברוח. אנו יכולים להשהות אימפולס זה או אחר, אפילו לאורך התגשמות שלמה; אך, ברגע בו תפסנו אותו, אל לנו להסס, לעולם, לטפחו בתוכנו, כי רק כך שנוכל לשמרו עבור התגשמויות עוקבות. וכאשר ביטחון ברוח יבסס בדרך הזאת הלך-רוח שלמהות

רוחית זו מופיע ממשי כמו הקרקע שמתחת לרגלינו – הקרקע שבלעדיה לא היינו יכולים לעמוד – אז תהיה לנו ברוחנו תחושה של מה שמיכאל מצפה באמת מאתנו.

ללא ספק, תודו בכך שבמהלך מאות השנים האחרונות – אפילו אלפי השנים האחרונות של ההיסטוריה האנושית – חלקו הגדול במידה רבה של ביטחון פעיל זה ברוח הלך ונעלם, שהחיים אינם מצריכים מבני-האדם את פיתוחו של ביטחון כזה. יחד עם זאת, זה מה שהיה צריך לקרות מפני שמה שאני מבטא באמת באומרי זאת הוא שבמקרה האחרון האדם מוטט את הגשרים שקודם לכן יצרו קשר עם כוח-מיכאל.

אך, בינתיים הרבה קרה בעולם. במובן מסוים, האדם כפר בכוח-מיכאל. המטריאליזם החזק והנוקשה של המאה התשע-עשרה הינו למעשה כפירה בכוח-מיכאל. אבל, באופן אובייקטיבי, בתחומה של הרוח החיצונית, כוח-מיכאל ניצח, בדיוק בשליש האחרון של המאה התשע-עשרה. מה שהדרקון קיווה להשיג דרך האבולוציה האנושית לא יתרחש, עם זאת ומצד שני, אנו מדמים לעצמנו כיום את העובדה הגדולה האחרת שמתוך החלטה חופשית האדם יצטרך לקחת חלק בניצחוננו של מיכאל מול הדרקון. וזה כרוך במציאת הדרך לנטוש את הפסיביות השלטת ביחס לרוח ולהתחיל להיות פעיל ביחס אליה. כוחות-מיכאל אינם יכולים להירכש על-ידי איזושהי צורה של פסיביות, אף לא על-ידי תפילה פסיבית, אלא רק על-ידי כך שהאדם יעשה מעצמו כלי של כוחות אלוהיים-רוחיים באמצעות רצונו האוהב. **כי, כוחות-מיכאל אינם רוצים שיתחננו בפניהם; הם רוצים שבני-האדם יתאחדו עמם. זאת, בני-האדם יכולים לעשות אם יקלטו את השיעורים של עולם הרוח עם אנרגיה פנימית.**

דברים אלה יצינו מה מוכרח להופיע באדם כדי שתפיסת-מיכאל תתעורר שוב לחיים. הוא מוכרח להיות מסוגל לחוות את הרוח והוא מוכרח להיות מסוגל לרכז את ההתנסות הזאת לגמרי מתוך החשיבה – במקרה הראשון, לא באמצעות איזושהו סוג של ראייה רוחית. היינו צועדים בנתיב רע אם כולם היו צריכים להיות רואים רוחיים כדי לרכוש את הביטחון הזה ברוח. מי שבכלל פתוח לתורות של מדע הרוח, יכול לרכוש את הביטחון הזה. אם אדם ימלא את עצמו יותר ויותר בביטחון ברוח, משהו יבוא לקראתו כמו השראה, כמו אינספירציה; וזה משהו שבאמת כל הרוחות הטובות בעולם מייחלות לו. הוא יחווה את האביב, יחוש את היופי והחן של עולם הצמחים וימצא הנאה עמוקה בחיי הנביטה והצמיחה. אך, באותו זמן, הוא יפתח רגש לרוחניות האלמנטרית בכל חיי הנביטה הללו. הוא ירכוש רגש, תוכן רוחי, אשר ימסור לו שכל פרח נושא עדות להוויית-הקיום של ישות אלמנטרית קסומה בתוכו; והוא ילמד לחוש את הכמיהה בישות אלמנטרית זו להשתחרר על ידו, במקום להימסר לדרקון שעמו היא קשורה דרך אי-הנראות שלה. וכאשר הפרחים נובלים בסתיו, הוא יידע שהוא הצליח לתרום מעט להתקדמות הרוח בעולם, באפשרו לישות אלמנטרית לחמוק מן הצמח שלה כאשר הפרחים נובלים ונופלים והופכים לזרעים. אך, רק כאשר

הוא ימלא את עצמו בעוצמה החזקה של מיכאל שהוא יהיה מסוגל להוביל את הישות האלמנטרית הזאת מעלה אל תוך הרוח, שלה היא משתוקקת.

ובני-האדם יחוו את מחזור עונות השנה. הם יחוו את האביב כלידת הישיות האלמנטריות הכמהות לרוח, ואת הסתיו כשחרור מן הצמחים הקמלים והפרחים הנובלים. הם לא יתייצבו עוד לבדם כמתבודדים קוסמיים שרק גדלו בחצי שנה מן הסתיו עד האביב; יחד עם הטבע המתפתח, הם יאיצו ויתקדמו על-פי אבני-הדרך של חייהם. הם לא רק ישאפו את החמצן הפיסי כך וכך פעמים ביממה, אלא ייקחו חלק באבולוציית הטבע, בהקסמת הישיות הרוחיות בטבע ובשחרורן מחבלי-הקסם. בני-האדם לא רק יחוו עוד את עצמם מזדקנים. הם יחוו את הטרנספורמציה של הטבע כחלק מגורלם. הם יתמזגו עם כל מה שצומח שם, יתפשטו בהווייתם כי האינדיבידואליות החופשית שלהם יכולה למזוג את עצמה אל תוך הקוסמוס כמעשה של הקרבה. – זה מה שהאדם יוכל לתרום למען תוצאה מועילה למאבקו של מיכאל עם הדרקון.

כך, אנו רואים שמה שיכול להוביל לחג-מיכאל, מוכרח להיות מאורע של הרוח האנושית, מאורע רוחי היכול שוב לחוות את מחזור עונות השנה כממשות חיה, באופן אשר תואר. אבל, אל תדמינו לעצמכם שאתם חווים אותן רק על-ידי הכנסת מושג מופשט זה לתודעתכם! אתם תגשימו זאת רק לאחר שתספגו הלכה למעשה את האנתרופוסופיה בדרך כזו שהיא תגרום לכם להתייחס לכל צמח, לכל אבן, בדרך חדשה; וכן, גם לאחר שהאנתרופוסופיה תלמד אתכם להתבונן בחיים האנושיים בדרך חדשה.

ניסיתי למסור לכם סוג של תמונה של מה שמוכרח לעבור הכנה במיוחד ברוח האנושית, כדי שהאחרונה תלמד לחוש את סביבת הטבע כהווייתה שלה. המרב שבני-אדם שמרו מסוג זה של דבר הוא היכולת לחוות בזרימת-הדם שלהם יסוד נפשי מסוים, נוסף לגורם החומרי, אלא אם כן הם מסוגלים כמטריאליסטים ושמרו על דבר זה. אך, לחוות את פעימת הוויית-הקיום החיצונית כפי שאנו עושים עם ישותנו הפנימית ביותר, לקחת שוב חלק במחזור עונות השנה כפי שאנו חווים את החיים בתוך עורנו – זוהי ההכנה אשר נחוצה לחג-מיכאל.

בה במידה שההרצאות הללו נועדו להציג בפני התבוננותכם את הקשר בין האנתרופוסופיה והרוח האנושית, המשאלה שלי היא שהן תיתפסנה באמת לא רק עם הראש, אלא במיוחד על-ידי הרוח האנושית; כי, ביסודו של דבר, האנתרופוסופיה כולה תהיה חסרת-תועלת במידה רבה בעולם ובקרב בני-האדם אם היא לא תיספג על-ידי הרוח האנושית, אם היא לא תישא חום אל תוך רוח אנושית זו. במאות השנים האחרונות בני-האדם צברו תבונה בשפע. בתחום החשיבה, בני-האדם הגיעו לנקודה שבה הם אפילו אינם יודעים עוד כמה הם פיקחים. זוהי עובדה. אמת, רבים מאמינים שבני-האדם בהווה טיפשים; אבל, בהינתן שבעולם ישנם בני-אדם טיפשים, זה באמת רק מפני שתבונתם הגיעה לממדים כאלו שחולשת הרוח האנושית שלהם מונעת מהם לדעת מה לעשות עם כל התבונה שלהם. בכל פעם שמישהו מכונה טיפש, אני

תמיד סבור שזהו רק מקרה שבו הוא אינו יודע מה לעשות עם התבונה שלו. הקשבתי לדיונים רבים שבהם לעגו לנואם זה או אחר, מפני שהוא נחשב טיפש, אך לפעמים רק אחד מהם נראה לי פיקח ביותר.

התבונה, אם כן, ניתנה לנו בשפע במאות השנים האחרונות; אך, מה שאנו זקוקים לו כיום הינו חום הרוח האנושית ואותו האנתרופוסופיה יכולה לספק. כאשר מישוהו הלומד אנתרופוסופיה אומר שהיא משאירה אותו קר, הוא מזכיר אדם אשר ממשיך להערים עצים בתנור ואז מתלונן שהחדר לא מתחמם. כל מה שהוא צריך לעשות זה להצית את העצים, ואז הוא יתחמם. את האנתרופוסופיה אפשר להציג והיא העץ הטוב של הנפש; אך, כל אדם יכול להציתו רק בתוך עצמו. מה שכל אחד מוכרח למצוא ברוחו הוא הגפרור שעמו יש להצית את האנתרופוסופיה. לאמיתו של דבר, האנתרופוסופיה חמה ומלהיבה. היא הנפש של הרוח ומי שמוצא את האנתרופוסופיה הזאת קרה, אינטלקטואלית ועובדתית, פשוט חסרים לו האמצעים להציתה כדי שהיא תתפשט בו באש שלה. וכפי שרק גפרור אחד קטן נחוץ להדליק עץ רגיל, כך גם האנתרופוסופיה זקוקה לגפרור אחד קטן בלבד. אך, הוא יצית את כוח-מיכאל באדם.

הרצאה 3

30 בספטמבר 1923

בהרצאה הראשונה של סדרה זו, השתדלתי להציג כיצד מאבקו של מיכאל עם הדרקון נמשך עד אל תוך המאה השמונה-עשרה כאידיאה משמעותית, באמת כאימפולס משמעותי, במין האנושי; ובהרצאה השנייה, ניסיתי להראות כיצד החיאה מועילה של אימפולס זה יכולה, ובאמת מוכרחה, להתבצע. אך עתה, לפני שנדון בפרטים ביחס לחג-מיכאל בתחילת הסתיו, ברצוני לדבר היום על דרישות מוקדמות ספורות הכרוכות בהגשמתה של כוונה כזאת.

גרעין הנושא הוא כדלקמן. כל האימפולסים, כמו אימפולס מיכאל, תלויים בכך שהאדם ירכוש הארה על-חושית ביחס לקשר שלו לא רק עם התנאים הארציים, אלא גם עם התנאים הקוסמיים. עליו ללמוד לחוש את עצמו לא רק כאזרח האדמה, אלא גם כאזרח של היקום, בה במידה שדבר זה נתון לתפיסה, בין אם באופן רוחי ובין אם בתמונה, באופן פיסי. בימינו, כמובן, החינוך הכללי שלנו מציע רק את ההזדמנויות העלובות ביותר כדי לחוש את הקשר שלנו עם הקוסמוס. אמת, באמצעות המדע הצבוע באופן מטריאליסטי שלהם, בני-האדם מודעים לתנאי האדמה עד לנקודה שבה הם חשים את עצמם קשורים עמם, לפחות ביחס לחייהם החומרניים במובן הרחב ביותר. אך, הידיעה של הקשר הזה לבטח אינה מולידה שום התלהבות, ולכן כל הסימנים החיצוניים לקשר מסוים התעמעמו מאוד. הרגש האנושי כלפי החגים המסורתיים נעשה עמום ומעורפל. בעוד שבתקופות קודמות של אבולוציה אנושית, חגים כמו חג-המולד או חג-הפסחא השפיעו השפעה מרחיקת-לכת על החיים החברתיים בכללותם והתגלויותיהם. הם הפכו להד חלש בלבד של מה שהם פעם ציינו, בהביעם את עצמם בסוגים שונים של מנהגים החסרים איזושהי משמעות חברתית עמוקה יותר.

עתה, אם בכוונתנו להגשים בדרך כלשהי את חג-מיכאל עם משמעותו החברתית מרחיקת-הלכת במיוחד, אנו מוכרחים כמובן ליצור תחילה רגש כלפי מה שהוא עשוי לסמל; כי, אל לו לשאת, בשום פנים ואופן, את האופי של החגיגות המודרניות, אלא עליו לעלות מתוך מעמקיה של הישות האנושית. למעמקים הללו, נוכל להגיע רק על-ידי כך שנחדור וניכנס אל תוך הקשר שלנו עם הקוסמוס החוץ-ארצי ועם מה שזוה מפיק עבור מחזור עונות השנה.

כדי להמחיש את כוונתי בכל זה, עליי רק לבקש מכם לחשוב עד כמה מופשטים, עד כמה מנותקים באופן נורא מהישות האנושית, כל הרגשות והתפיסות של היקום החוץ-ארצי אשר נכנסים אל תוך התודעה האנושית. חישבו על מה שהאסטרונומיה, האסטרו-פיסיקה ומדעים אחרים, מגשימים כיום. הם מחשבים את המסלולים של כוכבי-הלכת – את מיקומם היחסי של כוכבי-השבת, אם תרצו; ומתוך התוצאות של מחקר

באנליזה ספקטרלית, הם מגיעים למסקנות ביחס להרכב החומרי של הגופים השמימיים הללו. אבל, מה הקשר שיש לכל תוצאותיהן של שיטות כאלה עם חיי-הנפש הפנימיים והאינטימיים של האדם? אדם זה, המצויד בחכמת-השמים כולה, חש את עצמו מתבודד ביחס למה שהוא חושב על מה שהינו כוכב-הלכת אדמה. וההרגלים הנוכחיים של חשיבה הקשורים לנושאים הללו נמצאים ביסודה של מערכת מקיפה מאוד של מושגים.

כדי להאיר טוב יותר את הדברים הללו, הבה נתייחס למצב של תודעה שלבטח קיים בחיים הרגילים, אם כי במצב נחות: מצב של שינה חדורת-חלומות. כדי להציב עוגנים עבור הדיון היום, אומר לכם במילים ספורות מה קשור למצב זה. את החלימה אפשר לקשור למצבים פנימיים של האורגניזם האנושי ולבצע בהם טרנספורמציה לכדי תמונות הדומות לסמלים² – את תנועות הלב, למשל, אפשר לסמל באמצעות להבות וכן הלאה. אנו יכולים לקבוע באופן ממשי ומפורט את הקשר בין סמלים של חלום והמצבים והתהליכים האורגניים הפנימיים שלנו. או, לחילופין, גם את המאורעות החיצוניים של חיינו אפשר לסמל, מאורעות אשר נשארו בתוכנו כזיכרונות וכדומה. בכל מקרה, להתייחס לתוכן המושגי של חלום ברצינות רבה, מוליך שולל. הוא יכול להיות מעניין, יש לו היבט סנסציוני, הוא מעורר עניין רב אצל בני-אדם רבים; אך, עבור אלה הרואים עמוק יותר בתוך טבע האדם, תוכן החלום כפי שהוא קשור לתפיסה נכונה הינו בעל משמעות קטנה בצורה יוצאת-דופן. לעומת זאת, ההתפתחות הדרמטית של חלום הינה בעלת משמעות גדולה ביותר. אבהיר זאת.

נניח שאדם חולם שהוא מטפס על הר. זהו טיפוס קשה ביותר והוא נעשה קשה עוד יותר עבורו ככל שהוא מטפס גבוה יותר. לבסוף, הוא מגיע לנקודה שבה כוחו בוגד בו והתנאים נעשים לא-טובים עד כדי כך שאין ביכולתו להמשיך; הוא מוכרח לעצור. משהו כמו פחד, משהו כמו אכזבה, מופיע בחלום שלו. בנקודה זו הוא אולי מתעורר. – עתה, משהו הטמון בחלום זה שאין לראותו בתמונות עצמן כפי שהן פונות לדמיון, אלא דווקא בהתנסות הרגשית של כוונה, במכשולים הנעשים קשים יותר ויותר בנתיב של כוונה זו, ובנסיבה של היתקלות במכשולים שאין להתגבר עליהם. אם נחשוב על כל זה כמופיע בדרך רגשית-דרמטית, נגלה תוכן רגשי מסוים המונח ביסודן של תמונות-החלום הממשיות כתוכן דרמטי. – אותו תוכן רגשי היה יכול לעורר חלום שונה למדי. האדם היה עשוי לחלום שהוא נכנס לתוך מערה. נעשה חשון יותר ויותר ככל שהוא מגשש לאורך הדרך עד שהוא מגיע, בסופו של דבר, לביצה. שם, הוא מתקדם לאט ובקושי, אך לבסוף הוא מגיע לבוץ טובעני שמונע כל התקדמות. תמונה זו כוללת את אותו תוכן דרמטי, רגשי ותחושתני כמו בתמונה הקודמת; ועל התוכן הדרמטי הנדון, אפשר היה לחלום בצורות שונות רבות.

² ראה האנתרופוסופיה כדרישת הזמנים, GA-231, מאת רודולף שטיינר.

התוכן התמונתי של חלום עשוי להשתנות ללא הרף. הגורם היסודי הוא הדבר אשר מונח ביסוד החלום בדרך של תנועות, מתח והרפיה, תקווה ואכזבה. אף-על-פי-כן, החלום מופיע בתמונות ועלינו לשאול: "כיצד הן מופיעות?" הן עושות זאת, למשל, מפני שרגע ההתעוררות נחוה על-ידי ה'אני' והגוף האסטרלי מחוץ לגוף הפיסי והגוף האתרי. טבען של התנסויות על-חושיות כאלה הוא כמובן משהו שבלתי-אפשרי לבטאו בתמונות הנלקחות מעולם החושים; אך, היות שה'אני' והגוף האסטרלי מתאחדים מחדש עם הגוף הפיסי והגוף האתרי, אין להם ברירה אלא להשתמש בתמונות מהיכן שאפשר לקבלן. בדרך זו, דרמת החלום המוזרה עטופה בתמונות.

עתה, אנו מתחילים להתעניין בתוכנן של התמונות הללו. המבנה שלהן שונה לגמרי מזה של התנסויות אחרות. מדוע? החלומות שלנו אינם מפעילים דבר מלבד התנסויות חיצוניות או פנימיות, אך הם נותנים להם סמיכות שונה. מדוע זה כך? מפני שחלומות הם מחאה נגד אורח-החיים בעולם החושי-פיסי במהלך שעות הערות שלנו. שם, אנו חיים בהיותנו ארוגים לגמרי עם מערכת של חוקי טבע אשר נפרצים על-ידי חלומות. חלומות אינם תומכים בזה, לכן הם תולשים מאורעות מהקשרם ומציגים אותם בסדר אחר. הם מוחים נגד מערכת חוקי הטבע – למעשה, בני-אדם צריכים ללמוד שכל השתקעות ברוח היא בדיוק מחאה כזאת.

בהקשר זה, ישנם בני-אדם מוזרים מסוימים הממשיכים לנסות לחדור אל תוך עולם הרוח באמצעים של שיטה מדעית-טבעית רגילה. מעניין ביותר בהקשר זה ספרו של ד"ר לודוויג שטודנמאייר על קסם ניסיוני. אדם מסוג זה מתחיל עם ההנחה שכל דבר שרוצים להבין, יש להבינו בהתאמה עם שיטת החשיבה המדעית-טבעית. עתה, שטודנמאייר לא בדיוק עוסק בחלומות כאלה, אלא רק בתופעות המכונות מדיומיסטיות, שבאמת הינן הרחבה של עולם-חלומות. בישויות אנוש בריאות, החלום נשאר בגדר התנסות שאינה עוברת אל המבנה החיצוני; בעוד שבמקרה של מדיום, כל מה שנחוה בדרך-כלל על-ידי ה'אני' והגוף האסטרלי, ואז מתעצב בתמונות המסופקות על-ידי הגוף הפיסי והגוף האתרי, עובר להתנסויות של הגוף הפיסי והגוף האתרי. זה מה שמעלה את כל התופעות הקשורות למצבים מדיומיסטיים. שטודנמאייר צדק במידה רבה כאשר סרב להיות מונחה על-ידי מה שמדיומים אחרים הציעו לו, לכן הוא התחיל להיות בעצמו סוג של מדיום. הוא חלם בעודו כותב, כביכול; הוא השתמש בעיפרון באותה דרך שמדיומים עשו זאת, וכצפוי, זה פעל! אבל, הוא נדהם מאוד ממה שהתגלה: הוא נדהם מסדרות שעליהן מעולם לא חשב. הוא כתב סוגים שונים של דברים, זרים לגמרי לתחומם של חייו המודעים. מה שהוא כתב היה, לעתים קרובות, רחוק מחייו המודעים עד כדי כך ששאל: "מי כתב זאת?" ובאה התשובה: "רוחות". הוא היה מוכרח לרשום "רוחות!". אך, הוא היה משוכנע בכך שלא חשוב מה שכתב דרכו, הוא שיקר, לכן הוא שאל אחר-כך מדוע הרוחות שיקרו לו; והן אמרו: "ובכן, עלינו לשקר לך – זוהי דרכנו." לאחר מכן, הוא שאל על סוגים שונים של דברים שעניינו אותו ופעם הן הרחיקו עד כדי כך שהן אמרו 'ראש-כרוב'. עתה, איננו

יכולים להניח שהלך-הרוח שלו להיות כזה שתגרום לו לתייג את עצמו כראש-כרוב. אך, בכל מקרה, סוגים שונים של דברים יצאו לאור, דברים אשר הסתכמו באמירה: "עלינו לשקר לך", לכן הוא חשב שהיות שכמובן אין רוחות, תודעתו התת-מודעת היא זו אשר הייתה מוכרחה לדבר. אך עתה, המקרה נעשה מדאיג יותר: התת-מודע מכנה את התודעה המודעת, ראש-כרוב, והוא משקר; לפיכך, אישיות זו הייתה מוכרחה להתוודות: "בתודעתי התת-מודעת, אני שקרן לא-מוסמך."

אך, בסופו של דבר, כל זה רק מצביע על העובדה שהעולם שבו המדיום משתקע, מוחה נגד האילון של חוקי הטבע, בדיוק כפי שעושה עולם-החלומות. כל דבר שביכולתנו לחשוב עליו, לרצותו או להרגישו, בעולם החושי-פיסי, מתעוות ברגע בו אנו נכנסים אל תוך עולם תת-מודע, פחות או יותר, זה. מדוע? ובכן, חלומות מהווים גשר אשר מוביל אל עולם הרוח, ועולם הרוח חדור כולו במערכת חוקים שאינם חוקי טבע, אלא חוקים בעלי אופי פנימי שונה לחלוטין. חלומות מהווים מעבר אל עולם זה. זוהי טעות חמורה לדמיין שעולם הרוח יכול להיות מובן באמצעות חוקי טבע; וחלומות הם כביכול השליח המתרה בנו בדבר חוסר-האפשרות להרחיב את חוקי הטבע כאשר אנו נכנסים אל תוך עולם הרוח. את אותן **שיטות** אפשר להעביר אם נכין את עצמנו לכך; אך, בכניסה אל תוך עולם הרוח, אנו נכנסים אל תוך מערכת **חוקים** שונה לחלוטין.

הרעיון שהעולם יכול וצריך להיות מובן רק באמצעות היכולות המנטליות אשר פותחו במהלך שלוש או ארבע מאות השנים האחרונות, הפך כיום להנחת-יסוד. זה קרה בהדרגה. כיום, אין עוד בני-אדם כאלה שעדיין אפשר היה למצוא בחצי הראשון של המאה התשע-עשרה, למשל בני-אדם כמו יוהנס מולר, מורהו של הקל, אשר התוודה פעמים רבות על כך שדברים רבים במחקר שהוא ביצע כפיסילוג לא התבהרו כל עוד הוא חשב עליהם במצב הרגיל של ערות, אך לאחר מכן חלום הביא לו חזרה את היצירה כולה של הכנת הרקמה בהיותו ער, כל השלבים שהוא ביצע וכך חידות רבות כאלה נפתרו בחלומותיו. ויוהנס מולר היה גם אחד מאלה שהיו משוכנעים לגמרי בכך שבשינה האדם שוכן באריגה רוחית מיוחדת זו, לא מושפע מחוקי טבע שבלתי-אפשרי לשנותם; היכן שאדם יכול אף להיכנס אל תוך מערכת של חוקי טבע פיסיים, כי ביסודם מונח שוב משהו רוחי, והיות מה שהינו רוחי אינו כפוף, מיסודו, לכורח טבעי, אלא רק מגלה זאת על-פני השטח הגלויים-לעין.

באמת, אדם צריך לדבר בסתירות כדי שמחשבות הנובעות באופן טבעי למדי ממחקר רוחי, תובלנה אל המסקנה הלוגית שלהן. מי שחושב על-פי מדעי הטבע המודרניים, לא מאמין שאור אשר קורן בנקודה מסוימת בחלל, יאיר באותה עוצמה בנקודה מרוחקת יותר. הפיסיקאי מחשב את הירידה בעוצמת האור לפי המרחק בריבוע, והוא מחשב את כוח-הגרביטציה באותה דרך. ביחס למהויות פיסייות, הוא יודע שהתקפות של מה שהינו נכון על-פני שטח האדמה, הולכת ופוחתת ברגע בו אנו נכנסים אל תוך הקוסמוס אשר מקיף אותנו. אבל, הוא מסרב להחיל את העיקרון הזה על חשיבתו. עם זאת, בהיבט זה, החשיבה אינה שונה,

בשום פנים ואופן, מכל דבר שאנו יכולים ללמוד בנושאים הקשורים לאדמה, במעבדות, בחדרי-ניתוח – מכל דבר על האדמה עד פעולת הכפל הפשוטה $2 \times 2 = 4$. אם כוח הגרביטציה פוחת על-פי המרחק בריבוע, מדוע שתקפותה של מערכת חוקי הטבע לא תפחת על-פי אותו יחס ובסופו של דבר, מעבר לנקודה מסוימת, תחדל לגמרי להתקיים?

זהו המקום שלתוכו חודר מדע הרוח. הוא מצביע על כך שכאשר הערפילית של אוריון או הערפילית של כלבי-הציד, אמורה להיות מושא למחקר, נלקח אותו מסלול כאילו, במושגים הקשורים לאדמה, ונוס למשל, הייתה צריכה להיות מוארת עם להבה של נר. כאשר מדע רוחי חושף את האמת באמצעות היקשים כאלה, בני-אדם חושבים שזו סתירה. אף-על-פי-כן, במצב שלתוכו אנו נכנסים במהלך השינה אל תוך עולם הרוח, מוגשות לנו אפשרויות רבות יותר לחקירת הערפילית של אוריון או הערפילית של כלבי-הציד מאלו אשר ניתנות על-ידי עבודה במעבדות או במצפי-כוכבים. המחקר היה מניב הרבה יותר אילו **חלמנו** על הנושאים הללו במקום לחשוב עליהם עם האינטלקט שלנו. ברגע בו אנו נכנסים אל התוך הקוסמוס, חסר טעם ליישם את תוצאות מחקרנו הארצי. הטבע של החינוך בימינו הוא כזה שאנו נוטים להחיל על הקוסמוס כולו את מה שאנו מתייחסים אליו כאמת בתא הארצי הקטן שלנו; אך, ברור שהאמת אינה יכולה לצאת לאור בדרך הזאת.

אם נתקדם משיקולים מן הסוג הזה, הרבה מאוד ממה שבני-אדם התמודדו עמו בזמנים קודמים בדרך רוחית פרימיטיבית, אך חוזרת, של הסתכלות בדברים, מקבל ערך גדול יותר מזה שיש לו עבור המין האנושי באופן כללי. אנו אף לא נתעלם מן הידיעה אשר התהוותה בחיי הרועים מזמנים פרימיטיביים, שבימינו מתעלמים ממנה באופן כה שטחי; כי, אותם רועים קדומים חלמו על פתרונות רבים למיסטריות של הכוכבים בדרך טובה יותר מזו אשר יכולה להיות מחושבת בימינו על-ידי המדענים הפיקחים שלנו עם מצפי-הכוכבים והספקטרוסקופים שלהם. מוזר ככל שזה עשוי להישמע, זה נכון. על-ידי כך שנחקור בדרך רוחית-מדעית את מה שנשתמר מזמנים עתיקים, נוכל למצוא את דרכנו אל תוך קשר מסתורי זה שיש לנו עם הקוסמוס. הרשו לי לספר לכם כאן מה יכול להתגלות אם נחפש באמצעות מדע הרוח אחר **המיסטריות העתיקות של הדרואידים** שהינן בעלות אופי דתי ואתיות באופן עמוק, אך גם בעלות חשיבות חברתית, מצד אחד, ואלו של **המיסטריות המיתרסיות**, מצד שני; כי, זה יספק לנו נקודות מגע עם הדרך שבה עלינו להגות בעיצובו של חג-מיכאל.

ביחס למיסטריות של הדרואידים, סדרת ההרצאות שנתתי לפני שבועות ספורים ב- Penmaenmawr שבווילס³ – המקום באנגליה אשר נמצא בדיוק מאחורי האי Anglesea – הינו בעל משמעות מיוחדת למדי, מפני שבאותו מקום אפשר למצוא תזכורות רבות של מרכזי מיסטריות של

הדרואידים שחלקיהם מפוזרים. כיום, השרידים הללו, הקרומלכים וערמות האבנים הללו, אינם באמת מאוד מרשימים. אנשים מטפסים על פסגות הרים ורואים אבנים מסודרות בדרך כזו אשר יוצרות סוג של תא, עם אבן גדולה יותר מלמעלה; או רואים את הקרומלכים מסודרים במעגלים – במקור תמיד היו שתים-עשרה. בקרבת Penmaenmawr אפשר למצוא שני מעגלי-שמש כאלה משיקים זה לזה; ובסביבה מסוימת זו, היכן שאפילו בחיים הרוחיים של הטבע קיים הרבה מאוד שיש לו השפעה שונה מזו של הטבע בכל מקום אחר, מה שהצגתי בהרצאות אנתרופוסופיות שונות על המיסטריות של הדרואידים, יכול להיבחן בבהירות מרבית. אכן, קיימת אווירה רוחית מיוחדת למדי באזור זה, היכן – על האי Anglesea – שלקהילה של המלך ארתור היה ישוב. מוכרח אני לתארו כדלקמן:

כאשר מדברים על דברים על-חושיים, איננו יכולים ליצור מחשבות באותה דרך שבה אנו רגילים לעשות זאת בחיים או במדע, היכן שמחשבות מופשטות נוצרות, מסקנות מופקות וכן הלאה. אך בנוסף, גם אם נדבר באופן מופשט פחות או יותר – שפתנו, אשר נעשתה מופשטת, דורשת זאת – ובכן, אם ברצוננו לתאר משהו בדרך מדעית-רוחית, איננו יכולים להיות מופשטים כמו כל מה שמתקיים בהווה הפנימית של נפשנו; הכול מוכרח להיות מוצג באופן תמונתי. מוכרחות להיות לנו תמונות, אימגינציות, בפני עין רוחנו. ומשמעות הדבר היא משהו שונה מהגיית מחשבות. מחשבות בנפש סבלניות בצורה יוצאת-דופן, על-פי דרגת עצלותנו הפנימית. אנו יכולים לאחוז בהן; אך, אימגינציות מובילות תמיד לחיים משלהן; אנו חשים באופן ברור למדי שאימגינציה מתייצבת לפנינו. זה שונה מכתובה או ציור, עם זאת זה דומה להם. אנו כותבים או מציירים עם נפשנו; אך, אימגינציות לא נתפסות באופן מופשט כמו מחשבות: אנו **כותבים** אותן. באזורים רבים באירופה, היכן שהחברה כבר הטמיעה מאפיין מופשט כל-כך, האימגינציות הללו חולפות מהר מאוד באופן יחסי – תיאור העל-חושי כרוך תמיד במאמץ פנימי. הדבר הוא כאילו אנו כותבים משהו אשר עומד להיחקק מיד על-ידי איזשהו כוח דמוני שנעלם בבת-אחת. אותו הדבר נכון לגבי אימגינציות שבאמצעותן אנו מעלים את העל-חושי לתודעה וחווים אותו בנפשנו.

עתה, לאווירה הרוחית באזור ווילס שהזכרתי, יש את המוזרות הבאה: בעוד שאימגינציות מטביעות את עצמן ביסוד האסטרלי, הן ממשיכות להתקיים זמן רב יותר, כאשר הן מוטבעות באופן עמוק יותר. זהו הדבר אשר נראה כה בולט באותו אזור; ואכן, שם הכול מצביע על דרך רוחית יותר של שחזור הנתיב אל מה שאותם כוהנים דרוואידים עתיקים שאפו אליו באמת – לא במהלך התנוונותם של פולחנים של הדרואידים, כאשר הם כללו הרבה שדווקא היה תפל ואפילו רע, אבל בזמן פריחתם.

³ ראה האבולוציה של העולם והאנושות וכן האבולוציה של התודעה, מאת רודולף שטיינר.

כאשר בוחנים אחד מן הקרומלכים הללו, אנו מוצאים אותו תוחם, בדרך פרימיטיבית, מרחב מסוים עבור תא שהיה מכוסה מסיבות הקשורות לכוונותיו של הכוהן. כאשר אתם בוחנים את אור-השמש, תחילה יש לכם את האור הפיסי של השמש. אך, אור פיסי זה של השמש מלא כולו בפעילויות רוחיות של השמש; ולדבר על האור הפיסי של השמש אך ורק כפי שעושה זאת פסיקאי מודרני, יהיה בדיוק אותו דבר כמו לדבר על השרירים, העצמות, הדם וכן הלאה של האדם, תוך השמטת כל התייחסות לנפש ולרוח אשר שולטות בתוכו. האור אינו, בשום פנים ואופן, רק פוס, הוא פוספורוס, נושא-האור – מלא במשהו נפשי פעיל. אך, יסוד נפשי זה של האור אבוד לאדם בעולם החושי. – עתה, כאשר הכוהן הדרואידי נכנס אל תוך אתר קבורה זה – כמו בתי-מקדש של פולחנים עתיקים אחרים, הקרומלכים הוקמו לרוב מעל קברים – הוא הקים את הסידור הזה שבמובן מסוים היה בלתי-חדיר לקרני-השמש הפיסיות; אבל, הפעילויות הרוחיות של השמש חדרו אותו, והכוהנים הדרואידים אומנו במיוחד לקלוט אותן. לכן, הוא הסתכל מבעד לאבנים הללו – הן תמיד נבחרו בקפידה – אל תוך התא שבו הפעילות הרוחית של השמש נכנסה, אך ממנו ההשפעה הפיסית סולקה. ראייתו עברה חניכה טובה, למה שיכול להיראות בחדר חשוך פרימיטיבי מאותו סוג משתנה על-פי התאריך, בין אם זה חודש פברואר, יולי, אוגוסט או דצמבר. בחודש יולי, הוא צבוע צהוב; בחודש דצמבר, הוא מקרין מתוכו גוון כחלחל. ומי שמסוגל להתבונן בזה רואה – בשינויים האיכותיים אשר עוברים במהלך השנה על-ידי תופעה-צללית הכלואה בחדר חשוך כזה – את המחזור כולו של עונות השנה בפעילות הנפשית-רוחית של קרינת השמש.

ועוד, מעגלי-שמש אלו מסודרים לפי המספר שתיים-עשרה, כמו שנים-עשר המזלות של גלגל-המזלות; ועל ההר שעליו טיפסנו, מצאנו מעגל-שמש גדול ולידו אחד קטן יותר. אם מישהו היה מתרומם כלפי מעלה, אולי בכדור פורח, ומסתכל מטה על שני מעגלי-דרואידים אלו, בהתעלמו מהמרחק הזעום ביניהם, אותו מתווה קרקע היה נראה – יש בזה משהו מרגש באופן עמוק – כמו זה של הגיתאהנום בדורנאך אשר עלה באש.

הכוהנים הדרואידים הקדומים התאמנו לקרוא מתוך מה שנתקל בעין-הנפש שלהם כיצד צללית השמש השתנתה, בכל שעה ביממה וכן בכל עונה בשנה. הם יכלו לעקוב אחר עיצובי הצלליות הללו ובאמצעותם להגדיר במדויק, זהו הזמן של חודש מרס, זהו הזמן של חודש אוקטובר. על-ידי ההתרשמות שזה גרם להם, הם היו מודעים למאורעות קוסמיים, אך גם למצבים קוסמיים בעלי משמעות לחיים על אדמה זו. ועתה, חישבו כיצד הם טיפלו בזה כאשר הם רצו לקבוע את השפעת החיים הקוסמיים על החיים הארציים, אפילו על הכפריים! יש להם לוח-שנה האומר להם מה צריך לעשות ביום זה או אחר, והם עושים זאת בקירוב; כי, הידיעה היסודית על הנושאים הללו, שפעם הייתה זמינה, נעלמה. אך, לוחות-שנה לא היו בנמצא בזמנם של הדרואידים הקדומים, גם לא כתיבה; מה שהכוהן הדרואידי היה מסוגל לומר להם מתוך התבוננותו בשמש, היווה את ידיעת בני-האדם על הקשר בין השמים והאדמה. וכאשר הכוהן אמר:

"מיקום השמש קורא עתה לזרוע חיטה" או "זהו הזמן להוביל את הפר עם העדר", הדבר בוצע. הפולחן באותה תקופה לא היווה דבר מלבד תפילה מופשטת; הוא ויסת את החיים על דרישותיהן הברורות מאליהן בהתאמה עם ההארה אשר הושגה על-ידי יצירת קשר עם רוחו של היקום. השפה המופלאה של השמים פוענחה ואז יושמה על דברים ארציים. כל זה חדר אפילו אל תוך הפרטים האינטימיים ביותר של החיים החברתיים. הכוהן ציין, על-פי מה שקרא ביקום, מה יש לעשות ביום זה או אחר של השנה כדי ליצור קשר מועיל עם היקום כולו. זה היה פולחן שלמעשה הפך את החיים בכללותם לסוג של סגידה לאל. לשם השוואה, המיסטיקה המיסטית ביותר בזמננו, מהווה סוג של מופשטות, כי היא מאפשרת לטבע החיצוני ללכת בדרכו, כביכול, בלי לדאוג לכך; הוא חי והווייתו מתקיימת במסורת ושואף להתרוממות-רוח פנימית, בהתנתקו מהכול ובהתרכזו בתוך עצמו ככל האפשר כדי להגיע לקשר מופשט עם איזשהו עולם מתעתע של רוח אלוהית. כל זה היה שונה מאוד באותם זמנים קדומים. במסגרת הפולחן – וזה היה פולחן שהיה לו קשר ממשי ואמיתי עם היקום – בני-אדם התאחדו עם מה שהאלים יצרו וחוללו בעולם. וכבני-אדם של האדמה, הם ביצעו את רצון האלים כפי שהיה כתוב בכתב של הכוכבים באמצעות השיטות שהיו ידועות לכוהנים הדרואידים. אבל, הם היו צריכים לדעת לקרוא את כתב הכוכבים. – משפיע באופן עמוק להיות מסוגל, בו במקום, להעביר את עצמך חזרה למצבים כמו אלה שתיארתי אשר שלטו בתקופת שיא פריחתה של תרבות הדרואידים. במקום אחר באותו אזור – אפילו רחוק עד נורבגיה – אפשר למצוא שרידים רבים כאלה של תרבות הדרואידים.

באופן דומה, ברחבי אירופה המרכזית, בחלקים מגרמניה, בחבל הריין, אפילו בצרפת המערבית, אפשר למצוא שרידים ותזכורות של **פולחן המיתרס** העתיק. כאן, שוב אציין רק את המאפיינים החשובים ביותר. הסמל החיצוני של פולחן המיתרס הוא תמיד פר שאדם רוכב עליו ודוחף חרב אל תוך צווארו של הפר; למטה, עקרב או נחש עוקץ את הפר; אך, ברגע בו יושלם התיאור, תראו את התמונה הזאת של פר ואדם שהרקיע מקיף ובמיוחד את הסימנים של גלגל-המזלות. שוב נשאל: "מה מבטאת תמונה זו?" התשובה לעולם לא תימצא על-ידי מדע חיצוני מיושן של היסטוריה, מפני שאין לו שום אמצעים לייסד קשרים הדדיים היכולים לספק רמזים למשמעותו של אדם זה על הפר. כדי להגיע לפתרון, מוכרחים לדעת את טבעה של ההתאמנות שעברו אלה אשר שירתו את פולחן המיתרס. הטקס כולו היה יכול להיערך, כמובן, בדרך כזו שיהיה יפה – או מכוער, אם תרצו – בלי דבר כלשהו שיתברר כנבון. רק מי שעבר התאמנות מסוימת היה יכול להבהיר זאת. זוהי הסיבה לכך שכל התיאורים של המיסטריות המיתרסיות היו באמת שטויות, אף על פי שהתמונות מבטיחות להניב הרבה מאוד. הטקס של פולחן המיתרס דרש מן המועמד-להתקדשות התפתחות עדינה ורגישה של כושר חישה פתוח. הכול היה תלוי בפיתוחו של כושר זה בתוכו.

אתמול, אמרתי בהרצאה הפומבית⁴ שהלב האנושי הוא באמת איבר-חישה תת-מודע. באופן תת-מודע, הראש קולט דרך הלב את המתרחש בתפקודים הפיסיים של הגוף התחתון והחזה. כפי שאנו קולטים מאורעות חיצוניים בעולם החושי דרך העין, כך הלב האנושי מהווה במציאות איבר-חישה בקשר שלו לתפקודים אשר הוזכרו. באופן תת-מודע, באמצעות הלב, הראש ובמיוחד המוח הקטן קולט את הדם ניזון מדברי מאכל אשר עברו טרנספורמציה, קולט את תפקוד הכליות, הכבד ותהליכים אחרים של האורגניזם. הלב הוא איבר-החישה לקליטת כל הדברים הללו בחלק העליון יותר של הישות האנושית.

עתה, לרומם את הלב הזה כאיבר-חישה לדרגה מסוימת של תודעה, היווה מטרה בחניכתם של אלה אשר עמדו להיות מצורפים לפולחן המיתרס. היה עליהם לפתח רגש עדין ומודע לתהליכים בכבד, בכליות, בטחול וכן הלאה, באורגניזם האנושי. האדם העליון, אדם-ראש, היה צריך לחוש באופן מעודן ביותר את אשר התרחש באדם-חזה ובאדם-גפיים. בתקופות קדומות יותר, סוג זה של חניכה לא היה ההתאמנות המנטלית שלה אנו רגילים כיום, אלא חניכה של הישות האנושית בכללותה, הפונה בעיקר לכושר של הרגש. וכפי שאנו אומרים, על בסיסה של התרשמות אופטית חיצונית: "יש ענני גשם" או "השמים כחולים", כך התלמיד אשר התפתח במידה מספקת היה יכול לומר. "עתה, המטבוליזם באורגניזם שלי הוא מטבע זה או אחר." למעשה, התהליכים בתוך האורגניזם האנושי נראים זהים לאורך השנה רק בעיני מי שדוגל באמנות המופשט. כאשר המדע יתקדם שוב אל אמיתות ממשיות ביחס לדברים הללו, בני-אדם יופתעו לראות כיצד ביכולתם לייסד, באמצעים שונים מאוד מן השיטות הגסות של הכלים המדויקים המודרניים שלנו, כיצד מצב דמנו משתנה והעיכול פועל באופן שונה בחודש ינואר לעומת חודש ספטמבר, ובאיזו דרך הלב, כאיבר-חישה, מהווה ברומטר מופלא עבור מהלך עונות השנה בתוך האורגניזם המטבולי-גפיים האנושי. את תלמיד פולחן המיתרס אימנו לקלוט את מהלך עונות השנה בתוכו באמצעות מבנה הלב שלו, מדע-הלב שלו, אשר מסר לו את המעבר של מזון אשר עבר שינוי בעיכול והוכנס אל תוך הדם. ומה שנתפס שם הוצג באמת באדם – בתנועתו של האדם הפנימי – המהלך כולו של הטבע החיצוני.

הו, במה מסתכם המדע המופשט שלנו, לא חשוב כמה מדויק אנו מתארים צמחים ותאי צמחים, בעלי-חיים ורקמות של בעלי-חיים, בהשוואה למה שפעם היה קיים באופן אינסטינקטיבי מכוח יכולתו של האדם להפוך את ישותו כולה לכדי איבר-חישה, לפתח את כושר הרגש לכדי איבר המסוגל לצבור ידע! האדם נושא בתוכו את הטבע החייתי, ובאמת הוא עושה הרבה יותר ממה שאפשר לדמיין בדרך-כלל; ומה שחסידי מיתרס הקדמונים קלטו באמצעות מדע-הלב שלהם, בלתי-אפשרי היה להציגו אחרת מאשר עם פר. הכוחות הפועלים באדם המטבולי-גפיים שאולפו רק על-ידי החלק העליון של האדם, מוצגים על-ידי כל מה שנראה כעקרב ונחש הנכרכים סביב הפר. והאדם, בכל שבריריותו, מוצב למעלה בעוצמתו הפרימיטיבית,

⁴ ראה האבולוציה של העולם והאנושות וכן האבולוציה של התודעה, מאת רודולף שטיינר.

בהכניסו את חרבו של מיכאל בצווארו של הפר. אך, מה היה הדבר שמוכרח היה להירכש בכוח, וכיצד הוא מתגלה במהלך עונות השנה, היה ידוע רק לאלה אשר עברו חניכה בנושאים הללו.

כאן, הסמל מתחיל לקבל משמעות. באמצעות ידיעה אנושית רגילה, לא התבוננות ולא הצגה ציורית, תעשינה ממנו משהו. הוא יכול להיות מובן רק אם יודעים משהו על מדע-הלב של תלמידי מיתרס הקדומים; כי, מה שהם באמת למדו בהסתכלם בעצמם דרך לבם, היה הרוח של המעבר השנתי של השמש דרך גלגל-המזלות. בדרך זו, האדם חווה את עצמו כישות עילאית יותר, אשר **רוכבת** על טבעה הנמוך יותר; ולכן, התאים שהקוסמוס היה צריך להיות מסודר במעגל סביבו; באופן הזה נחוותה הרוחניות הקוסמית.

ככל שמדע רוחי עדכני מאפשר לנו לבחון את מה שהובא לאור על-ידי ראייה רוחית מודעת-למחצה, דמוית-חלום, עתיקה – אך בכל זאת, ראייה רוחית – כך גדול יותר הכבוד שאנו רוחשים לו. רוח של הערכה כלפי התרבויות העתיקות, ממלאת אותנו כאשר אנו רואים עמוק בתוכן ומגלים מחדש, למשל, שתכליתו של פולחן המיתרס היה לאפשר לכוהן, על-ידי חדירת הסודות של מחזור עונות השנה, לומר לחברים בקהילה שלו מה צריך לבצע בכל יום ויום של השנה. פולחן המיתרס שימש להוציא מן השמים את מה שצריך להתרחש על האדמה. כמה גדולים לאין ערוך ההתלהבות והתמריץ כלפי מה שמוכרח להיעשות על האדמה, אם אדם חש את עצמו פעיל בדרך כזו שאל תוך פעילותו זורמים האימפולסים אשר פוענחו מתוך הכתב הקוסמי העצום שהוא קרא ביקום; שהוא הפך את הידיעה הזאת לנקודת-המוצא שלו ויישם את האימפולסים שהתקבלו בעניינים הרגילים של חיי היומיום! לא חשוב כמה מעט זה עשוי להתאים למושגים המודרניים שלנו – כמובן, זה לא מתאים – היה טוב ונכון בהתאמה עם העתיקים. אך, בהסתייגות זו שלנו, אנו מוכרחים להבין מה משמעות הדבר לקרוא ביקום את מה שיש לעשות בחייהם של בני-האדם על האדמה, ובכך לדעת את עצמנו מאוחדים עם האלוהי שבתוכנו – כנגד דיון בצרכיהם של החיים החברתיים הזורמים בדמם של אדם סמית' או קרל מרקס. רק מי שיכול לדמות לעצמו את הניגוד הזה, מסוגל לראות באופן ברור את טבעם של האימפולסים החדשים הנדרשים על-ידי החיים החברתיים של תקופתנו.

בסיס זה לבדו יכול ליצור את הלך-הנפש הנכון כדי לאפשר להכרה שלנו לעבור מהאדמה אל המרחב הקוסמי. במקום לערוך חישובים באופן מופשט ולהשתמש בספקטרוסקופ – זוהי השיטה הנפוצה שבה צופים במרקורי, ונוס, סטורן וכן הלאה – אנו מפעילים בכך את האמצעים הכלולים באימגינציה, אינספירציה ואינטואיציה. בדרך הזאת, גם כאשר רק האימגינציה מופיעה, הגופים השמימיים הופכים למשהו שונה מאוד מן התמונה שהם הציגו בפני האסטרונומיה המודרנית – תמונה אשר הופקה בחלקה מהתבוננות חושית, בחלקה מהיקשים לוגיים. הירח, למשל, נראה לאסטרונומים בהווה כסוג מסוים של גוף שמימי עתיק של מינרלים שכמו סוג של ראי, משקף את אור-השמש שאז, בתנאים מסוימים, מאיר את האדמה. הם אינם מודאגים יתר על המידה מן ההשפעות של אור-שמש זה. לזמן מה, ההתבוננויות הללו יושמו על מזג-האוויר, אך בני-האדם החכמים ביותר מהמאה התשע-עשרה סרבו כמובן להאמין בכך שיש

איזושהו קשר בין המופעים השונים של הירח ומזג-האוויר. עם זאת, אלה שטיפחו משהו בעל נטייה מיסטית בנפשם, כמו גוסטב תיאודור פכנר, האמינו בקשר הזה. שוב ושוב, סיפרתי בחוגים שלנו את הסיפור על הבוטניקאים הדגולים מן המאה התשע-עשרה, שליידן וגוסטב תיאודור פכנר, אשר היו פעילים באותה אוניברסיטה. כמובן, שליידן התייחס לזה כאמונה תפלה בלבד שפכנר צריך לנהל סטטיסטיקות על כמויות הגשמים במהלך המופעים של ירח-מלא ומולד-ירח. מה שהיה לפכנר לומר על השפעת הירח על מזג-האוויר, הסתכם באמונה תפלה טהורה עבור שליידן. אלא שאז, ארע המקרה הבא. לשני הפרופסורים היו נשים; ובאותם זמנים עדיין היה נהוג לאסוף מי-גשמים לכביסה לבנה. למטרה זו, הוצבו חביות; רעייתו של פרופסור פכנר ובאופן דומה רעייתו של פרופסור שליידן אספו מי-גשמים בחביות הללו, כמו כולם. עתה, הדבר הטבעי עבור רעייתו של פרופסור שליידן היה לומר: "טיפשי להיות מוטרד מסוג ההשפעה שיש למופע-ירח על ירידת גשמים." אך, אף על פי שפרופסור שליידן חשב שזה דבר טיפשי מכדי להתייחס לנושא ברצינות, רעייתו של פרופסור שליידן נכנסה לויכוח קולני עם רעייתו של פרופסור פכנר מפני ששתיהן רצו להציב את החביות שלהן באותו מקום ובאותו זמן. – הנשים ידעו הכול על ירידת גשמים מתוך התנסות מעשית, אם כי הגברים על במות הפרופסורה שלהם, נקטו בעמדה שונה בנושא זה.

ההיבטים החיצוניים של הירח הם כפי שתיארתי אותם; אך, במיוחד לאחר התעלות מאימגינציה לאינספירציה שאנו מתמודדים עם התוכן הרוחי שלו. תוכן זה של הירח אינו רק משהו שיש להבינו במובן מופשט – זוהי אוכלוסיה ממשית של הירח; ובהסתכלות בה בדרך רוחית-מדעית, הירח מציג את עצמו בקוסמוס כסוג של מבצר. מבחוץ, לא רק קרני-האור של השמש, אלא כל ההשפעות החיצוניות של היקום משוקפות על-ידי הירח לכיוון האדמה; אך, בפנים הירח, מתקיים עולם שלם שבימינו אפשר להגיע אליו רק על-ידי התעלות, במובן מסוים, אל עולם הרוח. בכתבים עתיקים יותר על הקשר של הירח עם ישויות קוסמיות אחרות, תוכלו למצוא רמזים רבים לכך ותוכלו להשוותו למה שיכול להיאמר עתה על-ידי האנתרופוסופיה על אודות טבעו של הירח.

שמענו לעתים קרובות שבזמנים העתיקים, לבני-האדם הייתה לא רק אותה חכמה אינסטינקטיבית שעליה דיברתי. היו להם ישויות, מורים, שמעולם לא ירדו אל תוך גופים פיסיים – ישויות עילאיות יותר אשר החזיקו רק בגופים אתריים, וההוראה שלהם נמסרה לבני-האדם לא בדיבור, כפי שאנו עושים כיום, אלא על-ידי העברת החכמה בדרך פנימית, כאילו בהחדרתה בגוף האתרי. בני-אדם ידעו על קיומן של ישויות עילאיות אלו, כפי שאנו יודעים שאיזושהו מורה פיסי נוכח; אבל, הם גם ידעו שהישויות הללו הקיפו אותם במצב רוחי קפדני. הכול היה קשור לאותה 'חכמה בראשיתית', אשר קיבלה גם את הכרתה של הכנסייה הקתולית – החכמה הבראשיתית שפעם הייתה נגישה ועליה אפילו הוודות והפילוסופיה הנשגבה של הוודאנטה, הינן רק הדים חלשים – אחר כל זה אפשר לעקוב בהסתכלות לאחור עד לתורה של הישויות הרוחיות העילאיות הללו. אותה חכמה, שמעולם לא נכתבה, לא נהגתה על-ידי האדם, התפתחה בתוכו. אל

לנו לחשוב על ההשפעה שאותם מורים בראשייתיים השפיעו כאיזשהו סוג של הוראה מדגימה. כפי שכיום אנו לומדים לדבר בהיותנו ילדים על-ידי כך שאנו מחקים מבוגרים, בלי כל הוראה מיוחדת – אכן כפי שאנו מפתחים הרבה מאוד כאילו דרך התפתחות פנימית – כך, המורים הבראשייתיים השפיעו השפעה מסתורית על בני-אדם מאותו זמן עתיק, בלי כל הוראה מופשטת; עם התוצאה שבגיל מסוים, אדם פשוט ידע על עצמו שהוא בעל ידע. כפי שכיום ילד מקבל את שינוי הקבועות או מגיע לבגרות מינית בגיל מסוים, כך בני-אדם מזמנים עתיקים קיבלו הארה באותה דרך. אין ספק, תלמידי קולג'ים מודרניים היו שמחים אם דבר מסוג זה היה עדיין קורה – אם אור-החכמה היה פשוט נדלק בתוכם בלי שיהיה עליהם להפעיל את עצמם במיוחד!

איזו חכמה שונה היא הייתה מכל דבר שיש לנו כיום! בתוך האדם, היא הייתה כוח אורגני הקשור לצמיחה ולכוחות אחרים. זו הייתה פשוט חכמה בעלת טבע שונה לחלוטין ומה שהתרחש בהקשר עמה, אסביר בצורה הטובה ביותר על-ידי השוואה. נניח שאני מוזג איזשהו סוג של נוזל בכוס ולאחר מכן מוסיף מלח. כאשר המלח מתמוסס, הוא משאיר את הנוזל עכור. אחר-כך, אני מוסיף רכיב אשר יעבה את המלח, בהשאירו את הנוזל טהור וצלול יותר, בעוד שהמשקע יתעבה יותר. מצוין – אם ברצוני לתאר את מה שחדר אל תוך בני-האדם בתקופתה של החכמה הבראשיתית, עליי לומר שזוהי תערובת של מה שהינו טהור לגמרי מבחינה רוחית ומה שהינו מיסוד חייתי-פיסי. מה שבימינו אנו חושבים, אנו מדמיינים לעצמנו את מחשבותינו המופשטות פשוט כפועלות ושולטות בלי שתהיה איזושהי ישות בתוכנו. או, שוב, הנשימה וזרימת-הדם נראות עצמאיות, כמו דברים נפרדים. אך, עבור האדם הקדמוני בתקופות אדמה מוקדמות יותר, הכול היה אחד. זה היה פשוט מקרה של כורח לנשום ושהדם שלו יזרום בתוכו; וזה היה בזרימת-הדם שלו שרצונו פעל. – אז, הגיע הזמן שבו החשיבה האנושית נעה גבוה יותר לכיוון הראש והיא נעשתה טהורה יותר, כמו הנוזל בכוס, בעוד שהמשקע, כפי שאנו מכנים אותו, התגבש למטה.

זה קרה כאשר המורים הבראשייתיים נסוגו יותר ויותר מהאדמה, כאשר חכמה קדמונית זו לא נמסרה עוד בדרך הישנה. ולאן נסוגו מורים קדמונים אלו? אנו מוצאים אותם שוב במבצר הירח שעליו דיברתי. שם הם נוכחים ושם הם ממשיכים להתקיים. ומה שנשאר על האדמה היה המשקע – כלומר הטבע הנוכחי של כוחות ההפריה. כוחות אלה לא היו קיימים בצורתם הנוכחית בתקופה שבה החכמה הבראשיתית שלטה על האדמה; הם התהוו בהדרגה בדרך הזאת – סוג של משקע. אינני רומז שהם ראויים לגינוי, רק שבהקשר זה הם המשקע. והחכמה המופשטת הנוכחית שלנו תואמת לחלק העליון של הנוזל הממוסס. זה מראה לנו שהתפתחות האנושות יצרה, מצד אחד, תכונות רוחיות יותר במובן מופשט, ומצד שני, תכונות חייתיות גסות יותר כמשקע. – מחשבות מן הסוג הזה תעוררנה בהדרגה תפיסה של התוכן הרוחי של הירח; אבל, מוכרחים לזכור שסוג זה של מדע, שקודם לכן היה דווקא בעל טבע נבואי, היה טבוע בראייה הרוחית האינסטינקטיבית של בני-האדם.

כפי שאנו יכולים לדבר על הירח בדרך זו – כלומר על מה שיכול אני לכנות האוכלוסייה שלו, ההיבט הרוחי שלו – כך ביכולתנו לאמץ את אותו מהלך כמו במקרה של סטורן. כאשר אנו לומדים להכיר את סטורן על-ידי מאמץ רוחי-מדעי, נחשף מעט דרך אימגינציה, אך הרבה יותר דרך אינספירציה ואינטואיציה – אנו מתעמקים מאוד ביקום ומגלים שאנו עוקבים אחר תהליך ההתרשמות החושית. אנו חווים את התהליך הפיסי הזה; אנו רואים משהו ואז חשים את **האדום** שלו. זה משהו שונה מאוד מנסיגה מן הגוף הפיסי, על-פי השיטות שתמצאו מתוארות בספריי ואז להיות מסוגל להבחין בהשפעותיו של אובייקט חיצוני על האורגניזם הפיסי האנושי; לראות כיצד הכוחות האתריים, העולים מבפנים, אוחזים בתהליך הנפשי-כימי אשר מתרחש בעין, למשל, במהלכה של התרשמות אופטית. במציאות, הפעולה של הצגת עצמנו בדרך הרגילה בפני העולם בהתרשמות, אפילו בהתבוננות מדעית, אינה משפיעה עלינו באופן עמוק מאוד. אך, כאשר אדם יוצא מתוך עצמו בדרך הזאת ומתמודד עם **עצמו** בגוף האתרי ויתכן גם בגוף האסטרלי, ואז רואה **בדיעבד** כיצד תהליך חושי כזה של התרשמות או הכרה נוצר – גם אם טבעו הרוחי עזב את הטבע החושי-פיסי שלו, אז הוא אכן חש תהליך רב-עוצמה ונמרץ אשר מתרחש ברוחניות שלו. מה שהוא חווה אז זו התענגות עילאית ממשית. העולם נהיה עצום; ומה שהוא רגיל לראות רק בשדה הראייה החיצוני שלו, כלומר גלגל-המזלות והתצוגה החיצונית של הקונסטלציות שלו, נעשה למשהו אשר עולה מתוכו. אם מישהו היה מתנגד לכך שמה שעולה כך עשוי להיות זיכרונות בלבד, הדבר היה רק מוכיח שהוא אינו מכיר את המאורע הנדון; כי, מה שעולה שם אלה אינם זיכרונות, אלא אימגינציות רבות-עוצמה אשר מועברות על-ידי אינטואיציות. כאן, אנו מתחילים לראות מבפנים את מה שראינו קודם לכן רק מבחוץ. כישויות אנוש, אנו נארגים עם כל המיסטריות של גלגל-המזלות; ואם נאחז ברגע המעודד, עשוי להבזיק בפנינו, מתוך היקום הפנימי, סודו של סטורן, למשל, במעבר שלו דרך גלגל-המזלות. אתם רואים, קריאה בקוסמוס כרוכה במציאת השיטות לקריאת הגופים השמימיים אשר נראים באופן פנימי, בעודם עוברים דרך גלגל-המזלות. מה שכוכב-לכת אינדיבידואלי מספר לנו, מספק את התנועות של כתב-העולם; וכל מה שנוצר סביב התנועות כאשר כוכבי-הלכת עוברים דרך הקונסטלציות של גלגל-המזלות, מספק את העיצורים, אם רשאי אני להשתמש בהשוואה זו. על-ידי השגת ראייה פנימית של מה שאנו בדרך-כלל רואים רק מבחוץ, אנו באמת לומדים לדעת את המהות של מה ששייך לכוכבי-הלכת.

זוהי הדרך להתוודע לסטורן, למשל, בהווייתו הפנימית האמיתית. אנו רואים את האוכלוסייה שלו, שהיא השומר של זיכרון המערכת הפלנטרית שלנו; כל דבר שאי-פעם התרחש במערכת הפלנטרית שלנו מאז ראשית הזמנים, נשמר על-ידי רוחות סטורן כמו בזיכרון קוסמי עצום. כך, אם מישהו רוצה לחקור את המהלך הקוסמי-היסטורי הגדול של המערכת הפלנטרית שלנו, לבטח אל לו להעלות השערות בעניין זה, כפי שעשו קאנט ולפלס אשר הסיקו שפעם הייתה ערפילית קדמונית אשר התעבתה ונכנסה לתנועה ספירלית שממנה כוכבי-הלכת התפצלו וחגו סביב השמש אשר נשארה במרכז. דיברתי על כך שוב ושוב

והערתִי כמה נחמד לבצע את הניסוי בפני ילדים. יש לכם טיפת שמן אשר צפה באיזושהו נוזל. מעל לנוזל יש לכם חתיכת קרטון שבה אתם תוקעים סיכה ועתה אתם מסובבים את טיפת השמן על-ידי סיבוב הסיכה, עם התוצאה שטיפות שמן קטנות יותר מתפצלות. עתה, יכול להיות דבר טוב בחיים שאדם ישכח את עצמו; אך, במקרה כמו זה, אל לנו לשכוח שאנו עצמנו מבצעים את הניסוי, כלומר מכניסים את טיפת השמן לתנועה. ובאותו אופן, אל לנו לשכוח את המסובב בתורת קאנט-לפלס; יהיה עלינו להציבו בחוץ ביקום ולחשוב עליו כמו איזושהו מורה גדול ורב-עוצמה אשר מסובב את הסיכה. אז, התמונה תהיה אמיתית וכנה; אבל, המדעים המודרניים, כאשר הם עוסקים בדברים כאלה, פשוט אינם כנים.

אני מתאר לכם כיצד מגיעים באמת לראיית מה שחי בכוכבי-הלכת ובגופים השמימיים באופן כללי. דרך סטורן, מוכרחים אנו לחקור את מבנה המערכת הפלנטרית באבולוציה הקוסמית-היסטורית שלה. רק מדע שהינו רוחי יכול להציע לנפש האנושית משהו אשר יכול להיראות כמו התנסות קוסמית. בימינו, אנו באמת חושבים רק על התנסויות ארציות. התנסות קוסמית מובילה אותנו ללקיחת חלק בקוסמוס; ורק על-ידי התנסות זו בקוסמוס בדרך הזאת שנשיג שוב חוש טבעי אשר עבר ספיריטואליזציה ביחס למשמעות עונת השנה שעמן ארוגים חיינו האורגניים וכן חיינו החברתיים – חוש טבעי לקשר השונה מאוד שבו האדמה ניצבת ביחס לקוסמוס, בעודה נמצאת בדרכה מהאביב לקיץ, ושוב מהקיץ דרך הסתיו לחורף. נלמד לחוש כיצד החיים על האדמה זורמים בצורה שונה באביב הנובט מאשר כשהסתיו מביא את מות הטבע. נחוש את הניגוד בין התעוררות החיים בטבע במהלך האביב ומצב השינה שלהם בסתיו. בדרך זו, האדם יהיה מסוגל שוב להביא את עצמו להתאמה עם מהלך הטבע, לחגוג חגים בעלי משמעות חברתית, באותה דרך שבה כוחות הטבע, דרך המבנה הפיסי שלו, מאחדים אותו עם הנשימה וזרימת-הדם שלו. אם נתייחס למה שקיים בתוך עורנו, נגלה שאנו חיים שם בנשימה ובזרימת-הדם שלנו. מה שאנו מהווים שם, אנו מהווים כבני-אדם פיסיים. ביחס למתרחש בתוכנו, אנו משתייכים לחיים הקוסמיים. כלפי חוץ, אנו חיים ארוגים מקרוב עם הטבע החיצוני כפי שאנו ארוגים מבפנים עם הנשימה וזרימת-הדם שלנו.

ומה מהווה באמת האדם ביחס לתודעתו? ובכן, הוא באמת תולעת – וגרוע מזה, תולעת בסביבה שבה לא יורד גשם, לעולם! במקומות מסוימים, היכן שיורד גשם רב, כל-כך נחמד לראות תולעים יוצאות מן האדמה – עלינו להיזהר שלא לדרוך עליהן, משהו שהיה עושה מי שאוהב בעלי-חיים. ואז אנו חושבים: היצורים המסכנים הקטנים הללו נמצאים כל הזמן שם למטה עמוק באדמה והם יוצאים רק כאשר יורד גשם, אך אם לא יורד גשם, עליהן להישאר עמוק באדמה; כי, אם נמשיך בדימוי, הגשם כולל את הזוהר של הארה רוחית הקורן לתוך האדם, אחרת הוא תמיד יזחל שם למטה היכן שאין בכלל אור. כיום, האנושות מוכרחה להתגבר על טבע זה של תולעת. היא מוכרחה לעלות, להיכנס אל תוך האור, אל תוך האור הרוחי של ימינו. והקריאה לחג-מיכאל היא הקריאה לאור הרוחי של ימינו.

אלו הדברים שרציתי להציג בפניכם לפני שאדבר על הדברים היכולים לחנוך את חג-מיכאל כחג בעל משמעות מיוחדת – וכן בעל משמעות חברתית.

הרצאה 4

30 באוקטובר 1923

ידידי היקרים, מטרת כל הדברים שאליהם התייחסנו במהלך שלושת הימים האחרונים, הייתה להצביע על הדרך שבה האדם יכול לעבור פעם נוספת התמרה, כביכול, מהיותו אזרח האדמה לאזרח של הקוסמוס, כיצד אופק חייו יכול להתפשט אל מרחבי היקום וכיצד על-ידי כך גם חייו הארציים יכולים להיות מועשרים, לא רק ביחס להרחבה כזו, אלא גם ביחס לעוצמת האימפולסים הפנימיים שלו.

אתמול, אמרתי לכם כיצד גישה רוחנית אמיתית יכולה לחשוף את הטבע האמיתי של כוכבי-הלכת – שהם אינם רק הגופים הפיסיים שעליהם האסטרונומיה המודרנית מספרת, אלא דווקא שהם יכולים לחדור את תודעתנו כהתגלויות של ישויות רוחיות. בהקשר זה, דיברתי על הירח ועל סטורן. בלתי-אפשרי, בזמן העומד לרשותנו, להתייחס לכל כוכבי-הלכת האינדיבידואליים, זה אף לא נחוץ עבור מטרותינו הנוכחיות. מטרתי הייתה רק להצביע על הדרך שבה הלך-הנפש שלנו בכללותו יכול להתפשט מן האדמה לעבר המרחבים הקוסמיים. אך, רק בדרך הזאת שמתאפשר לחוש את העולם החיצוני כחלק מעצמנו, באותה דרך שבה אנו עושים את כל המתרחש בתוך עורנו – הנשימה, זרימת-הדם וכן הלאה, שלנו.

מדעי הטבע בימינו מתייחסים לאדמתנו אך ורק כגוף מינרלי מת. בחברה שלנו, לעולם לא קורה לאדם אשר חוקר היבט מסוים של קוסמולוגיה, למשל, שאין שום יסוד של ממשות במה שיש לו בדעתו. הלך-הנפש הנוכחי קהה-חושים באופן מפתיע בנושא של חוש המציאות. בני-אדם מכנים, בעליזות, גביש מלחי 'ממשי' וכן שושנה, בלי להבדיל באיזושהי דרך בין שתי הממשויות הללו. עם זאת, גביש מלחי מהווה ממשות עצמאית הכלואה בתוך עצמה, בעוד שעם השושנה אין זה כך. לשושנה לא יכולה להיות שום הוויית-קיום מלבד בהקשר עם שיח השושנים. שושנה – אני מתייחס לפרח – אינה יכולה להתהוות מעצמה. לכן, אם נדמה לעצמנו פרח של שושנה – גם אם הוא ממלא אותנו בהנאה בראיית התממשותו של מושג זה – יש לנו מופשטות, כי לכל מה שאנו יכולים לגעת בו, אין לנו את המציאות המוצגת על-ידי שיח השושנים. כמו-כן, האם אין איזושהי מציאות אמיתית באותה אדמה של סלעים, צפחה, אבן-גיר וכן הלאה, המתוארים על-ידי מדעי הטבע המודרניים, כי אין שום אדמה כזאת; היא דמיונית לגמרי. האם אין זו האדמה אשר הפיקה צמחים, בעלי-חיים, ישויות אנוש? כל אלה מהווים חלק מן האדמה, באותה מידה כמו הצפחה הגבישית של רכסי הרים; ואם אתייחס רק לאדמה המורכבת מאבנים, הרי שאין לי בכלל אדמה. אין שום דבר ממה שמדעי הטבע החיצוניים עוסקים בו כיום בכל ענף של גיאולוגיה, שהינו ממשי.

לכן, מה שעלינו לעשות בהרצאה אחרונה זו, הוא להמשיך, לא רק באופן לוגי, אלא גם באופן מעשי. הטעויות הברורות בידיעה הכללית בימינו, אינן מכשולים קשים מפני שאפשר להפריכן בלי קושי. הרע

הגרוע ביותר בידיעה ובהכרה בימינו הוא מה שנראה בלתי-ניתן להפרכה באופן מוחלט. אתם רואים, החישוב של כל דבר במדע הגיאולוגיה המודרני הקשור, למשל, למקורה של האדמה לפני כך וכך מיליוני שנים, דורש הברקה מנטלית וידיעה מדויקת. אמת, החישובים הללו אינם תואמים במקצת; אחדים אומרים שזה עשרים מיליון שנה, אחרים שני מיליון; אבל, בני-אדם בימינו מתייחסים למספרים הללו בקלילות – גם בתחומים אחרים. ברם, למרות זאת, השיטה אשר יושמה לחישובים מן הסוג הזה ראויה באמת להערכה גדולה ביותר. היא מדויקת – אך באיזו דרך? אפשר להשוותה לנוהל הבא: היום, אני בוחן לב אנושי ואז שוב בעוד חודש. באמצעות איזשהו סוג של בחינה רגישה יותר, אני מגלה שינויים בלב אנושי זה, לכן אני יודע כיצד הוא השתנה במהלך החודש. לאחר מכן, בחלוף חודש נוסף אני בוחן אותו שוב, וכן הלאה; כלומר אני מיישם על הלב האנושי את אותה שיטה שגיאולוגים משתמשים בה לחישוב תקופות גיאולוגיות במיליוני שנים. הם מחשבים את השינויים הקטנים על-ידי שונויות של מרבצים ברבדים של האדמה וכן הלאה, כדי להגיע לפרקי הזמן. אך, מה אעשה עם המסקנות שמגיעים אליהן ביחס לשינויים בלב האנושי? אני יכול ליישם את אותה שיטה על השינויים הללו ולחשב איך לב אנושי זה נראה לפני שלוש מאות שנה ואיך הוא יראה בעוד שלוש מאות שנה. החישוב עשוי להיות נכון למדי, אלא שלב זה לא היה קיים לפני שלוש מאות שנה ואף לא יהיה קיים בעוד שלוש מאות שנה. – באופן דומה, שיטות-החישוב המבריקות והמדויקות ביותר מפתות את מדע הגיאולוגיה הנוכחי לקבוע כיצד האדמה נראתה לפני שלוש מאות מיליון שנה, כאשר לא היה סימן לסילור או רובד אחר. שוב, המספרים יכולים להיות נכונים באופן מושלם, אך האדמה לא הייתה קיימת. הפיסיקאים בימינו מחשבים את השינויים אשר יתרחשו בחומרים שונים בעוד עשרים מיליון שנה. בכיוון זה, מדענים אמריקאים ערכו איזשהו מחקר מעניין ביותר והם סיפרו לנו, למשל, כיצד האלבומין ייראה אז – אלא שהאדמה לא תהיה קיימת עוד כגוף קוסמי פיס.

שיטות לוגיות, אם כן – דייקנות – מהוות סכנות גדולות ביותר, מפני שבלתי-אפשרי להפריכן. בהינתן השיטה הנכונה, טענה של מה שהלב נראה לפני שלוש מאות שנה או כיצד האדמה נראתה לפני שני מיליון שנה, בלתי-אפשרי להפריכה, ולא יהיה שום טעם לעסוק בהפרכות כאלו. מה שאנו צריכים זוהי דרך מעשית של חשיבה, דרך מעשית של הסתכלות בעולם.

הגורם שאי-אפשר בלעדיו בכל תחום של מדע הרוח הוא רק תפיסה אוניברסלית של המציאות, ובאמצעות שיטות כמו אלו שתוארתי – שיטות פנימיות אינטימיות אשר מובילות להתוודעות עם האוכלוסייה של הירח ועם זו של סטורן – לומדים גם, לא רק על הקשר של האדמה עם הישויות שלו, אלא גם על הקשר של כל ישות ביקום עם הישות של הקוסמוס. בכל מקום, אימגינציה, אינספירציה ואינטואיציה, מוצאות את הרוח בחושי, בפיסי – לא כלואה בקווי-מתאר חדים, אלא ניידת באופן בלתי-פוסק, כחיים נצחיים. וכפי שאין שום ממשות בעיצובי האבנים שהגיאולוגיה מציגה בפנינו – כי מדובר בחיפוש אחר האדמה, כולל הצמחים, בעלי-החיים ובני-האדם הפיסיים שהיא מפיקה – לכן, אם

האדמה אמורה להיתפס בכוליותה החובקת-כל, הרי שהיא מוכרחה להיות מובנת כתצורה הפיסית-חיזונית של הרוח.

באמצעות אימגינציה אנו לומדים, כדבר ראשון, כיצד עיקרון הרוח של האדמה שונה מזה של הישות האנושית, אם רשאי אני לבטא זאת כך. כאשר אני מתעמת עם אדם, אני קולט ביטויים רבים של ישותו. אני שם לב לדרך שבה הוא הולך, אני שומע את צורת הדיבור שלו, אני רואה את הפיסיוגנומיה ואת מחוות ידיו וזרועותיו; אך, כל זה מניע אותי לחפש אחר עיקרון נפשי-רוחי השולט בו. וכפי שכאן אדם מחפש באופן אינסטינקטיבי אחר עיקרון נפשי-רוחי מאוחד באדם הכלוא בתוך עצמו, לכן הכרה אימגינטיבית, בהתבוננות באדמה, מוצאת, לא עיקרון אדמה-רוח שלם, אלא ריבוי של שונות רבגונית. לכן, זו טעות להסיק באנלוגיה, למשל, עיקרון רוחי הומוגני באדמה מתוך העיקרון הרוחי באדם; כי, ראייה אמיתית חושפת ריבוי של רוחניות על האדמה, של ישויות רוחיות, כביכול, השוכנות בממלכות הטבע. אך, הישויות הרוחיות הללו מנהלות חיים – הן נמצאות בתהליך התהוות.

עתה, הבה נראה מה אימגינציה זו קולטת במהלך השנה בדרך של פעילות אדמה שמתווספת לה אינספירציה, ונכווין את מבטה של נפשנו תחילה אל החורף. כלפי חוץ, קרח ושלג מכסים את הקרקע, והנבטים של ישויות האדמה, של הצמחים, כביכול, נקלטים חזרה באדמה. כל זה קשור לאדמה כאשר הנביטה – כאן, אנו יכולים להתעלם מעולם בעלי-החיים ובני-האדם – מוסגת על-ידי האדמה אל תוך עצמה. נוסף לחיי הנביטה המוכרים של אביב וקיץ, החורף מציג בפנינו חיים בתהליך של מוות. אך, מה משמעותם של חיים מתים אלו של חורף במובן רוחי? המשמעות היא שאותן ישויות רוחיות שאנו מכנים ישויות רוחיות אלמנטריות – ישויות אשר מהוות את העיקרון מעניק-החיים, במיוחד בצמחים – נסוגות אל תוך האדמה עצמה ונקשרות עמה באופן אינטימי. כזה הוא ההיבט האימגינטיבי של האדמה בחורף: היא מכניסה אל תוך גופה, כביכול, את הישויות הרוחיות האלמנטריות שלה ונותנת להן שם מחסה. בחורף, האדמה היא ברובה רוחית, כלומר היא מלאה באופן מלא ביותר בישויות הרוחיות האלמנטריות שלה.

כמו כל התבוננות על-חושית, כל זה הופך לרגש, לכושר חישה, אצל מי שמדמה זאת לעצמו. כאשר הוא מתבונן, ברגש, באדמה בחורף ורואה את השלג על הקרקע, הוא יודע שזהו כיסוי עבור גופה של האדמה, כך שהישויות הרוחיות האלמנטריות של חיי-האדמה עצמם יכולות לשכון בה. עם בוא האביב, הקשר של הישויות הללו עם האדמה עובר טרנספורמציה לכדי קשר לסביבה הקוסמית. כל דבר בישויות הללו שבמהלך החורף יצר קשר קרוב עם האדמה עצמה, הופך להיות קשור לסביבה הקוסמית באביב – הישויות האלמנטריות שואפות להימלט מן האדמה; והאביב כרוך באמת בהתמסרות מתוך הקרבה של האדמה ליקום שמאפשר לישויות האלמנטריות שלו לזרום לתוכו. בחורף, הישויות האלמנטריות הללו זקוקות למנוחה בחיק האדמה; באביב, הן צריכות לזרום כלפי מעלה באוויר, מבעד לאטמוספירה – כך שהכוחות הרוחיים של המערכת הפלנטרית, כלומר מרקורי, מרס, יופיטר וכן הלאה, יגדירו את תפקידם.

אין משהו מן המערכת הפלנטרית היכול לפעול על רוחות האדמה, העושה זאת בחורף – זה מתחיל באביב. וכאן, אנו יכולים להבחין בתהליך קוסמי רוחי יותר ולהשוותו לתהליך תואם, אך חומרי יותר, בישות האנושית – תהליך הנשימה שלנו. אנו שואפים פנימה את האוויר שבחוץ, עוצרים אותו בתוך גופנו ולאחר מכן נושפים אותו החוצה. שאיפה-פנימה, נשיפה-החוצה – זהו מרכיב אחד של החיים האנושיים.

עתה, בחורף, האדמה שואפת פנימה את הרוחניות שלה כולה ועם תחילת האביב, היא מתחילה לנשוף אותה בקוסמוס. בתקופות העתיקות מאוד של האבולוציה האנושית, כאשר עדיין התקיימה ראייה רוחית אינסטינקטיבית, בני-האדם חשו זאת; ולכן, הם חשו שלחגוג את חג-המולד במהלך מפנה-השמש בחורף הינו בהתאמה עם הוויית-הקיום של האדמה. אז, האדמה נמצאת בהווייתה הרוחית הגדולה ביותר – זו הייתה התקופה שבה היא הייתה יכולה לתפוס את המיסטריה של חג-המולד. המושיע היה יכול להתאחד רק עם אדמה אשר משכה את כל רוחניותה לתוכה. אך, עבור החג אשר נועד לעורר רגש באדם שהוא משתייך לא רק לאדמה, אלא גם ליקום כולו, שכאזרח האדמה נפשו יכולה להתעורר בעזרת מתווכים רוחיים, כי לחג זה של התחייה הייתה יכולה להתאים רק אותה עונה אשר נושאת את הרוחניות כולה של האדמה אל תוך הקוסמוס. זוהי הסיבה לכך שאנו מוצאים את חג-המולד קשור לתופעות הקשורות לאדמה, לחשכת החורף, לסוג של שינה של האדמה, בעוד שמצד שני אנו רואים את חג-הפסחא מתאים למהלך עונות השנה עד כדי כך שאנו מתארים אותו לא עם מאורעות ארציים, אלא עם מאורעות קוסמיים – יום א' בשבוע, הראשון לאחר הירח-המלא הראשון של האביב. הכוכבים הם אלה שבזמנים קדומים היו צריכים לומר לבני-האדם מתי יש לחגוג את חג-הפסחא – התקופה שבה האדמה כולה פותחת את עצמה בפני הקוסמוס. האדם השתמש בכתב הקוסמי – האדם היה צריך להיעשות מודע לכך שהוא ישות-אדמה ובחג-האביב של חג-הפסחא עליו לפתוח את עצמו בפני המרחבים הקוסמיים.

בהחלט כואב לשמוע בני-אדם דנים במחשבות מפוארות כאלו מעידן שכבר חלף, כפי שהם עושים במשך עשרים או עשרים וחמש שנה האחרונות. בני-אדם בעלי כוונות טובות שאינם רוצים שחג-הפסחא יחול במועדים שונים. לפחות, הם אומרים, עליו לחול ביום א' בשבוע הראשון בחודש אפריל; הם רוצים שהחג כולו יהיה חיצוני ומופשט. הזדמן לי לשמוע טענות אשר מצביעות על כך שזה יוצר בלבול בספרי החשבונות המסחריים שחג-הפסחא ינוע כל-כך הרבה ובתי-המסחר יוכלו להתנהל בדרך רגילה יותר אילו התאריך של חג-הפסחא היה נקבע באופן קשיח. באמת מצער לראות עד כמה החברה שלנו נעשתה זרה לעולם – חברה זו שחושבת שהיא מעשית. הצעה כמו זו שהזכרתי עתה היא לא-מעשית במידה שלא-מעשי יכול להיות, מפני שהחברה שלנו יכולה לייסד משהו אשר עשוי להיות שימושי ליום אחד, אך לעולם לא למאה שנה. כדי להיות שימושי למשך מאה שנה, הנושא הנדון מוכרח להיות בהרמוניה עם היקום. אך בזה, מחזור עונות השנה מוכרח להיות מסוגל להכווין את האדם אל חייו הפנימיים בהקשר עם הקוסמוס כולו.

כאשר מתקדמים מן האביב לעבר הקיץ, האדמה מאבדת עוד ועוד מרוחניותה הפנימית. רוחניות זו, ישויות אלמנטריות אלו, עוברות מהתחום הארצי לתחום החוץ-ארצי ונתונות להשפעתו של העולם הפלנטרי הקוסמי; ובתקופה מוקדמת יותר זו נחגגה, בטקסים הגדולים והעמוקים אשר בוצעו במרכזי מיסטריים מסוימים בשיאו של הקיץ, העונה שבה ייסדנו את חג יוחנן-הקדוש. זה היה הזמן שבו המתקדשים בעבר הרחוק, כוהני מיסטריים של אותם אתרים מקודשים שבהם חג יוחנן-הקדוש נחגג במשמעותו המקורית, היו חזורים באופן עמוק במחשבה הבאה: מה שבזמן החורף, במהלך מפנה-השמש בחורף, היה עליי לחפשו על-ידי הפניית המבט אל תוך פנים האדמה מבעד לשכבת השלג אשר נעשתה שקופה עבורי, שאמצא עתה על-ידי הכוונת ראייתי כלפי חוץ, והישויות האלמנטריות שבמהלך החורף תפקידן נקבע על-ידי מה שקשור לפנים האדמה, ישויות אלו תפקידן נקבע על-ידי כוכבי-הלכת. מהישויות שבחורף היה עליי לחפשן בתוך האדמה, אני צובר, בשיאו של הקיץ, ידיעה על התנסויותיהן עם כוכבי-הלכת. – וכפי שאנו חווים את תהליך הנשימה שלנו באופן לא-מודע, פשוט כמשהו המהווה באופן פנימי חלק מהוויית-קיומנו, כך האדם חווה פעם את הוויית-קיומו כחלק ממהלך עונות השנה ברוחניות הקשורה לאדמה. בחורף, הוא חיפש את ישויות-הטבע האלמנטריות שלו מאותה משפחה במעמקי האדמה; באמצע-הקיץ, הוא חיפש אותן למעלה בעננים. באדמה, הוא מצא אותן חזרות ורוויות באופן פנימי בכוחות האדמה שלהן, צמודות למה שכוחות-ירח השאירו מאחור באדמה; ובקיץ, הוא מצא שהן נמסרו ליקום העצום.

וכאשר הקיץ מתחיל לדעוך לאחר עונת יוחנן-הקדוש, האדמה מתחילה שוב לשאוף פנימה את רוחניותה; ושוב, מתקרב הזמן שבו האדמה מטפחת את רוחניותה בתוכה.

בימינו, אנו נוטים מעט להתבונן בנשימה פנימה-החוצה זו של האדמה. הנשימה האנושית היא תהליך פיסיו יותר; נשימת האדמה היא תהליך רוחי – המעבר של ישויות-האדמה האלמנטריות אל המרחב הקוסמי והשתקעותן מחדש באדמה. עם זאת, זוהי עובדה שכפי שאנו לוקחים חלק במגמתם של חיינו הפנימיים, במה שמתרחש בזרימת-הדם שלנו, כך כישויות אנוש אמיתיות, אנו לוקחים חלק במחזור של עונות השנה. כפי שזרימת-הדם בתוכנו חיונית להוויית-קיומנו, כך זרימתן של הישויות האלמנטריות בין האדמה והשמים גם הכרחית עבורנו; ורק קהות כושר החשיבה שלהן מונעת מבני-האדם היום מלהבחין בגורמים בתוכם אשר מותנים במהלך חיצוני זה של השנה.⁵ אך, עצם הכורח שבמהלך הזמן יאלץ בני-אדם ללמוד לקבל אידיאות של מדע הרוח, של הכרה על-חושית – הכורח לפתח את הפעילות הפנימית ההכרחית למימוש מלא של מה שהתגלויות הרוחיות-מדעיות מפקידות בידיהן – זה לכשעצמו יחדד ויזקק את הכושר שלהן לקליטה חושית.

⁵ ראה לוח השנה לנפש מאת רודולף שטיינר.

ידידי היקרים, זהו הדבר שעליכם באמת לצפות לו כתוצאה מהשתקעות עמוקה באותה הכרה על-חושית שהאנתרופוסופיה שואפת אליה. אתם רואים, אם תקראו ספר או סדרת הרצאות על אנתרופוסופיה כפי שאתם קוראים כל ספר אחר – כלומר כפי שאתם קוראים ספרים אחרים באופן מופשט – אין שום טעם לקרוא בכלל ספרות אנתרופוסופית. במקרה כזה, עליי לייעץ לכם לקרוא ספרי בישול או ספרים טכניים על מכניקה. זה יהיה מועיל הרבה יותר. או תקראו את הספר כיצד להיות איש עסקים טוב. קריאת ספרים או שמיעת הרצאות על אנתרופוסופיה הגיוניות רק כאשר אתם מבינים שלקבל את מסריה מצריך הלך-נפש שונה לגמרי מזה הכרוך בצבירת מידע אחר. עובדה זו מאומתת גם מעצם העובדה שאלה החושבים את עצמם כיום פיקחים במיוחד, מתייחסים לספרות האנתרופוסופית כמשהו מטורף. ובכן, מוכרחה להיות להם סיבה לגישה זו והיא הבאה: "כל אדם מתאר דברים באופן שונה למדי, מציג את העולם בדרך שונה לחלוטין; ואיננו סובלים את האנתרופוסופים הללו אשר מופיעים ומשנים הכול."

ואכן, המסקנות שהאנתרופוסופיה מגיעה אליהן ומופיעות בעולם בימינו, שונות מאוד ממה שנובע ממחוזות אחרים; ומוכרח אני לומר שעמדה מסוימת שחלק מחברינו דוגלים בה, כלומר להפוך את האנתרופוסופיה לנעימה באופן כללי על-ידי צמצום אי-ההתאמות בינה והדעות השטחיות של אחרים – מאמצים כאלה אינם יכולים להתקבל כלל, אף על פי שהן תואמות לעתים קרובות. נחוצה גישה שונה לחלוטין, נטייה שונה של הנפש, כדי שיתייחסו למסר של האנתרופוסופיה כמתקבל על הדעת, מובן, נכון – ולא כמטורף.

אך, בהינתן נטייה שונה זו, לא רק האינטלקט האנושי, אלא גם הרוח האנושית תעבור בזמן קצר חניכה אשר תעשה אותה רגישה יותר לרשמים; היא לא תחוש עוד את החורף אך ורק כתקופה שבה לובשים מעיל או את הקיץ כסימן לפשיטת פרטי לבוש שונים, אלא דווקא היא תלמד לחוש את המעברים העדינים המתרחשים במהלך השנה, מהשלג הקר של החורף לאמצע-הקיץ החם של חיי-האדמה. עלינו ללמוד לחוש את מהלך השנה כפי שאנו חשים את ביטוייה של ישות חיה המחוננת-בנפש. אכן, מחקר נאות של האנתרופוסופיה יכול להוביל אותנו לנקודה שבה נחוש את ההתגלויות של עונות השנה כפי שאנו חשים את ההסכמה או ההתנגדות בנפשו של ידד. כפי שבדבריו של ידד ובגישה כולה של נפשו אנו יכולים לקלוט את הפעימה החמה של ישות המחוננת-בנפש שאופן דיבורה שונה למדי מזה של דבר דומם, כך הטבע, שעד כה היה אילם, יתחיל לדבר אלינו כאילו מתוך נפשו. במחזור עונות השנה, עלינו ללמוד לחוש נפש, נפש בתהליך התהוות; נלמד להקשיב למה שיש לשנה כישות החיה הגדולה לומר לנו, במקום שנעסוק רק בישויות המעניקות מעט; ונמצא את מקומנו בקוסמוס המחונן-בנפש כולו.

אבל אז, כאשר הקיץ הופך לסתיו והחורף בפתח, משהו מיוחד מאוד ידבר אלינו מתוך הטבע. מי שרכש בהדרגה את הרגש התחושתי כלפי הטבע אשר תואר זה עתה – ואנתרופוסופים יבחינו בבוא הזמן שזה אכן יכול להתרחש בנפש, ברוח, על-ידי מאמץ אנתרופוסופי – אדם כזה ילמד להבדיל בין

תודעת-טבע, אשר נולדת במהלך האביב והקיץ ותודעה-עצמית הולמת אשר משגשגת בסתיו ובחורף. מהי תודעת-טבע? כאשר האביב בא, האדמה מפתחת את חיי הנביטה והפריחה שלה; ואם אני מגיב לזה באופן נכון, אם אני מאפשר לכל מה שהאביב באמת מקיף לדבר בתוכי – אינני צריך להיות מודע לו, הוא דובר גם אל המעמקים הלא-מודעים של חיים אנושיים מושלמים – כאשר אני מגשים כל זאת, אינני רק אומר: הפרח פורח, הצמח נובט, אלא אני חש התאמה אמיתית עם הטבע ואני יכול לומר: ה'אני' שלי פורח בפרח, ה'אני' שלי נובט בצמח. תודעת-טבע נולדת רק כאשר לומדים לקחת חלק בכל מה שמתפתח בחיי הנביטה והצמיחה של הטבע. להיות מסוגל לנבט עם הצמח, לפרוח עם הצמח, להניב פרי עם הצמח, זוהי הכוונה ב-"לעבור מתוך העצמיות הפנימית של האדם" וב-"להתאחד עם הטבע החיצוני". באמת, משמעות הביטוי "לפתח רוחניות" אינה להיעשות מופשט; משמעותו היא להיות מסוגל לעקוב אחר הרוח בהווייתה ובהתרחבותה. ואם על-ידי לקיחת חלק בנביטה, בפריחה ובהנבת הפרי, האדם מפתח את הרגש העדין הזה כלפי הטבע במהלך האביב והקיץ, הרי שהוא מתכוון לחיות בהתמסרות ליקום, לרקיע, בדיוק בשיאו של הקיץ. כל גחלילית קטנה תהווה עבורו התגלות מסתורית של הקוסמוס; כל נשימה באטמוספירה באמצע-הקיץ תכריז על העיקרון הקוסמי שבתוך הארצי.

אך אז – אם למדנו לחוש עם הטבע, לפרוח עם הפרחים, לנבט עם הזרעים, לקחת חלק בהנבת הפרי – אז, היות שלמדנו לשכון בטבע עם ישותנו שלנו, לא נוכל שלא לחוות גם את מהות הסתיו והחורף. מי שלמד לחיות עם הטבע באביב, לומד גם למות עם הטבע בסתיו. כך, אנו מגיעים שוב בדרך שונה אל אותן תחושות שפעם מילאו בצורה נמרצת כל-כך את נפשו של כוהן המיתרס, כפי שתיארתי. הוא חש את מהלך עונות השנה בגופו שלו. זה אינו אפשרי עוד למין האנושי בימינו; אבל, מה שיוטל יותר ויותר על האנושות בעתיד הקרוב – ובזה אנתרופוסופים מוכרחים להיות החלוצים – הוא לחוות את מחזור עונות השנה, כלומר ללמוד לחיות עם האביב ולמות עם הסתיו.

אך, **אל לו לאדם למות** – הוא מוכרח לא לאפשר שישלטו בו. הוא יכול לחיות בהיותו מאוחד עם הטבע הנובט והפורח, ובעשותו זאת הוא יכול לפתח את תודעת-הטבע שלו; אבל, כאשר הוא חווה את המוות בטבע, האתגר הוא להתנגד למוות הזה עם הכוחות היוצרים של ישותו הפנימית. אז, העיקרון רוח-נפש, התודעה-העצמית האמיתית שלו, יתעורר בתוכו לחיים; ועל-ידי השתתפותו במוות הטבע במהלך הסתיו והחורף, הוא ייעשה, בדרגה הגבוהה ביותר, למעורר של תודעת-העצמיות שלו עצמו. בדרך זו שהאדם מתפתח; הוא מבצע טרנספורמציה על עצמו במהלך עונות השנה על-ידי כך שהוא חווה את ההתחלפות לסירוגין בין תודעת-טבע ותודעה-עצמית. כאשר הוא לוקח חלק במוותו של הטבע, זהו הזמן שבו כוחותיו הפנימיים מוכרחים להתעורר; כאשר הטבע מושך את הישויות האלמנטריות שלו לתוכו, הכוח האנושי הפנימי מוכרח להיות המעורר של התודעה-העצמית.

כוחות-מיכאל! עתה, אנו חשים אותם שוב. בימים הקדומים של ראייה רוחית אינסטינקטיבית, התמונה של המאבק של מיכאל עם הדרקון, הופיעה ממחוזות שונים למדי. ברם, עתה, אם נבין בצורה חיה את האידיאה הכלולה בתודעת-טבע – תודעה-עצמית; אביב-קיץ – סתיו-חורף, סוף חודש ספטמבר יגלה לנו שוב את אותו כוח המכווין אותנו לכוח המנצח אשר צריך להתפתח על הקבר הזה, אם אנו לוקחים חלק במות הטבע; הכוח המנצח אשר מלבה את התודעה-העצמית החזקה והאמיתית של האדם לכדי להבה זוהרת. כאן, אנו מוצאים שוב את מיכאל מכניע את הדרקון.

הכרחי שידיעה אנתרופוסופית, הכרה אנתרופוסופית, תזרום אל תוך הרוח האנושית ככוח. והדרך מובילה מן המושגים היבשים והמופשטים, אם כי מדויקים, של ימינו אל אותה מטרה שבה ההארה החיה המוכנסת אל תוך רוחנו מציבה אותנו שוב מול משהו שהינו מלא חיים כפי שהיה בזמנים עתיקים – התמונה המפוארת של מיכאל נלחם בדרקון. זה מחדיר אל תוך הקוסמוגוניה שלנו משהו שונה מאוד ממושגים מופשטים; יתר על כן, אל תדמו לעצמכם שהתנסות כזאת הינה חסרת-השלכות ביחס לכוליות החיים האנושיים על האדמה!

לעתים קרובות, הצגתי במפגשים שלנו כאן ב-וינה כיצד ביכולתנו להיכנס אל תוך ולהרגיש נוח במודעות לנצחיות, במודעות של הוויית-קיום קדם-לידתית. במפגש זה, רציתי להראות לכם במיוחד כיצד אנו יכולים לרכז בתוך רוחנו את הכוחות הרוחיים מעולם הרוח, במובן ממשי לגמרי. באמת, לא מספיק לדבר בדרך כללית, פנתיאיסטית או בדרך מעורפלת אחרת, על הרוח המונחת ביסוד החומר כולו. זה יהיה מופשט בה במידה שהוא היה שבע-רצון מהאמיתיה: האדם מחונן ברוח. מהי המשמעות האפשרית אשר יכולה להיות לה? המילה 'רוח' מקבלת משמעות רק כאשר היא דוברת אלינו בפרטים מוחשיים, כאשר היא חושפת את עצמה בפנינו באופן מוחשי, כאשר היא יכולה להביא לנו נחמה, רוממות-רוח, שמחה. ל'רוח' הפנתיאיסטית בהשערות פילוסופיות אין כל משמעות. רק הרוח החיה, אשר דוברת אלינו בטבע באותה דרך שבה הנפש האנושית באדם דוברת אלינו, יכולה לחזור את הרוח האנושית בדרך מרוממת אשר מפיתה רוח-חיים. אז, כאשר זה יקרה, רוחנו האנושית תפיק כוחות הנחוצים בחיינו החברתיים. במהלך שלוש או ארבע מאות השנים האחרונות, המין האנושי פשוט רכש את ההרגל להתייחס לטבע כולו, וכן להוויית-הקיום האנושית, במושגים אינטלקטואליים מופשטים; ועתה, אותה אנושות מתמודדת עם הבעיות הגדולות של כאוס חברתי, בני-אדם מנסים לפתור גם אותן באותם אמצעים אינטלקטואליים. אך, בעולם, לעולם לא ייווצר דבר בדרך הזאת, מלבד חימרה. לב אנושי מושלם הינו תנאי-מוקדם לזכות להביע דעה בתחום החברתי; אך, לב כזה לא יכול להיות לאיש בלי שימצא תחילה את הקשר שלו עם הקוסמוס, ובמיוחד עם המהות הרוחית של הקוסמוס.

כאשר הרוח האנושית תקלוט לתוכה את תודעת-הרוח – תודעת-הרוח אשר נוצרת על-ידי המעבר מתודעת-טבע (אביב-קיץ) לתודעה-עצמית (סתיו-חורף) – אז יופיע הפתרון, בין פתרונות אחרים, לבעיות

החברתיות שיהיו באותו זמן. לא המהות האינטלקטואלית של בעיות כמו הבעיה החברתית, אלא הכוחות שהן זקוקות להם, תלויים במובן עמוק באפשרות שמספר מספיק של בני-אדם יהיו מסוגלים לרכוש לעצמם אימפולסים רוחיים כאלה.

כל זה מוכרח להימסר לרוח האנושית שלנו, אם ברצוננו לשקול את הוספת חג-הסתיו, חג-מיכאל, לשלושת החגים שיש לנו: חג-המולד, חג-הפסחא וחג יוחנן-הקדוש, אשר הפכו לצללים גרידא. כמה נפלא יהיה אם חג-מיכאל זה ייחג בסוף חודש ספטמבר עם כוחו כולו של הלב האנושי! אך, מוכרחים שלא לחגוג אותו לעולם על-ידי קביעת סידורים מסוימים שאינם יוצרים דבר מלבד תחושות-רוח מופשטות. חג-מיכאל קורא לישויות אנוש אשר חשות בנפשן במידה המלאה ביותר כל דבר היכול להמריץ את תודעת-הרוח.

מה מייצג חג-הפסחא בחגי השנה? זהו חג של תחייה. הוא מנציח את התחייה אשר התגשמה במיסטריית-גולגתא על-ידי הירידה של הכריסטוס, רוח-שמש, אל תוך גוף אנושי. קודם מוות ולאחר מכן תחייה – זהו ההיבט החיצוני של מיסטריית גולגתא. מי שמבין את מיסטריית גולגתא במובן זה, רואה מוות ותחייה בדרך זו של גאולה; והוא אולי יחוש בנפשו שמוכרח הוא להתאחד ברוחו האנושית עם הכריסטוס, אשר הביס את המוות, כדי למצוא תחייה במוות. אבל, הכריסטיאניות לא מסתיימת עם המסורות הקשורות למיסטריית גולגתא; היא מוכרחה להתקדם. הרוח האנושית פונה פנימה ומעמיקה עוד ועוד, עם הזמן; ובנוסף לחג זה אשר מעורר לחיים את המוות והתחייה של הכריסטוס, האדם זקוק לאותו אחד אשר חושף את מהלך עונות השנה כשותפו שלו בתוכו, כך שיוכל למצוא בסבב העונות, קודם לכול, את תחיית הנפש – למעשה, הכורח להגשמת תחייה זו – כדי שהנפש תוכל לחצות אז את שער המוות בדרך ראויה. חג-הפסחא – מוות; לאחר מכן, תחייה; חג-מיכאל – תחיית הנפש; לאחר מכן, מוות. זה עושה את חג-מיכאל לחג-פסחא בכיוון הפוך. חג-הפסחא מנציח עבורנו את תחיית הכריסטוס מן המוות; אך, בחג-מיכאל, מוכרחים אנו לחוש עם העוצמה כולה של נפשנו: כדי לא לישון במצב חצי-מת אשר יעמעם את התודעה-העצמית שלי בין מוות ולידה חדשה, אלא דווקא להיות מסוגל לחצות את שער המוות בערנות מלאה, מוכרח אני להמריץ את נפשי באמצעות כוחותיי הפנימיים לפני שאמות. ראשית, תחיית הנפש – לאחר מכן, כדי שבמוות אפשר יהיה להגשים את אותה תחייה שהאדם חוגג בפנימיותו.

אני מאמין שההרצאות הללו תרמו מעט לגישור הפער בין ההארה המנטלית הטהורה שיש לאנתרופוסופיה להציע והמשמעות שיש לאנתרופוסופיה זו עבור הרוח האנושית. זה ישמח אותי מאוד; ואהיה מסוגל להסתכל לאחור בחיבה בכל מה שזכינו לדון בו בהרצאות הללו, שבאמת לא הוכונו לשכלכם, אלא לרוח האנושית שלכם, ודרכן, באופן שאינו נהוג בימינו, רציתי להצביע, בין דברים אחרים, על התמריץ החברתי שהמין האנושי כיום זקוק לו באופן חמור. האנושות תיעשה קשובה לאימפולסים חברתיים כאלה רק על-ידי העמקה פנימית של הרוח האנושית. זה מה שממלא את נפשי, עתה, כאשר מוכרח אני לסיים את ההרצאות הללו. מתוך צורך פנימי של לבי, שמסרתי לכם אותן, ידידי האוסטריים היקרים.

רשימת ספרים בהוצאת בדולח

רשימת הספרים בהוצאת בדולח מופיעה באתר:

<https://bdolah-books.wixsite.com/bdolah-books>